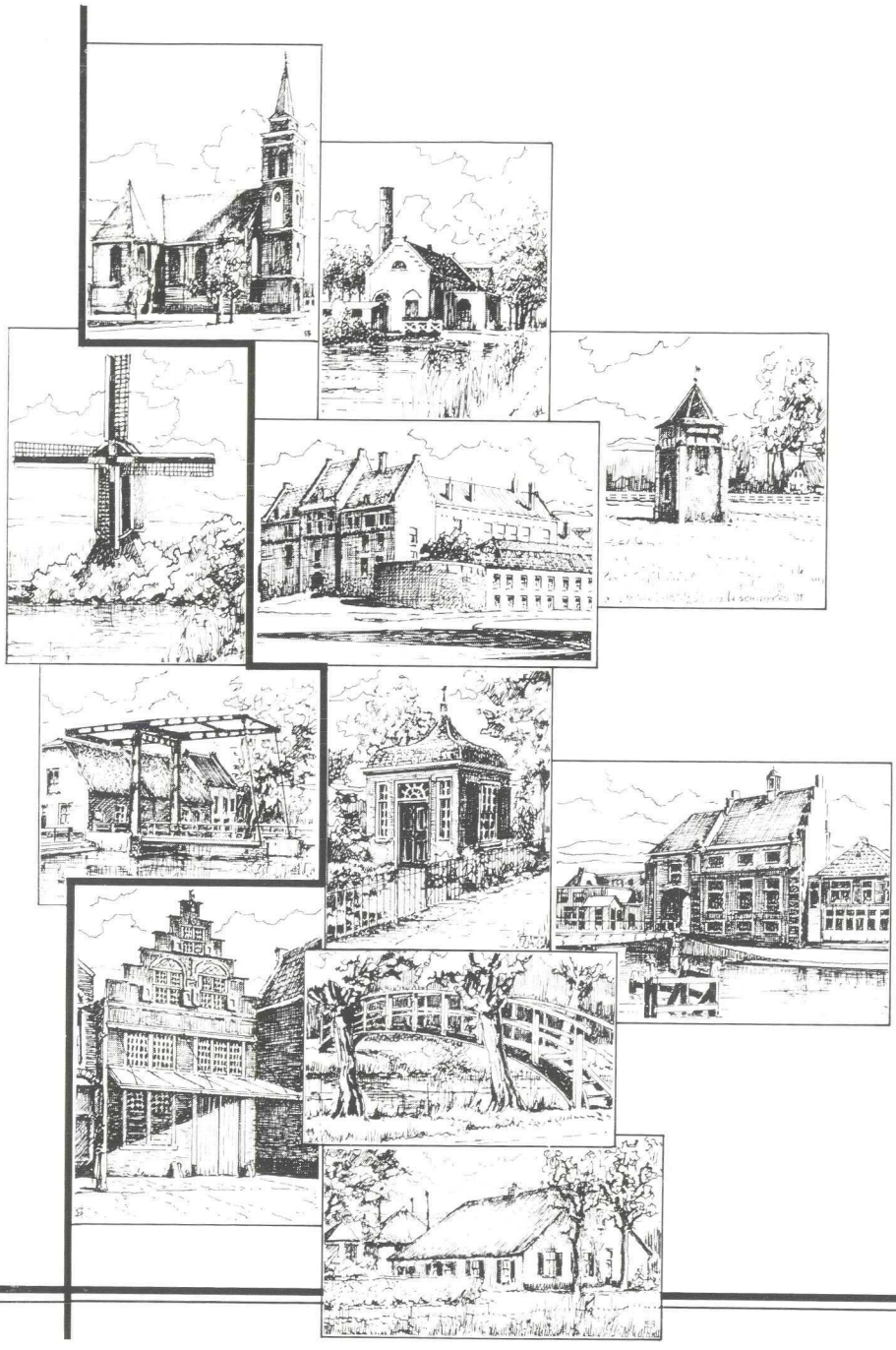

Heemtijdinghen

Heemtijdinghen

Orgaan van de STICHTS-HOLLANDSE HISTORISCHE VERENIGING

Redactie: W.R.C. Alkemade, Woerden.
J.T. van Es, Kamerik.
L.Cl. M. Peters, Woerden.
Redactie-adres: Postbus 65, 3440 BA Woerden.

Verschijnt 4 x per jaar.

Verenigingsbestuur:

Mw.M. Lantzendörffer-van Kleef	Prof. Oudlaan 3, 3445 CP Woerden tel. 0348-418613	voorzitter
Ir. W.J. Raven	Linschoten	vice-voorzitter
Mw. Drs. G. Zeegers	Meerkoetlaan 3, 3444 BH Woerden, tel. 0348-414126	secretaris
C. Hamoen	Cortenhoeve 26, 2411 JM Bodegraven tel. 0172-611888	penningmeester
P.G. Knol	Oudewater	lid
A.H. van Rooijen	Harmelen	lid
drs. J.W.C. van Schaik	Utrecht	lid
J. Schut	Driebruggen	lid
A.J. Straver	Woerden	lid

Gironummer penningmeester 330797
Bankrelatie: Rabo-bank Bodegraven, rek.no. 15.83.22.967.

Voor het aanmelden van nieuwe leden en adreswijzigingen wende men zich tot mevr. P.C.M. Kruijt-Brok, Marius Bauerstraat 32, 3443 HL Woerden, tel. 0348-419189.

Voor bestellingen van boekwerken en losse nummers van Heemtijdinghen wende men zich tot mevr. A.L.M.M. Maessen-Jansen, Elzenlaan 14, 3442 HW Woerden, tel. 0348-415970.

Kosten abonnement Heemtijdinghen/lidmaatschap f 25,– per jaar.

De verantwoording voor de inhoud van de artikelen berust bij de auteur.
Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen zonder toestemming van de redactie is niet toegestaan.
Regels voor het aanleveren van kopij kunnen bij de redactie worden aangevraagd.

Vijftig jaar Woerdense Courant, 1949-1999

door J.T. van Es

Inleiding

De Woerdense Courant van donderdag 11 maart 1999 betekende het bereiken van een mijlpaal: de krant bestond vijftig jaar. Dat is voor een weekblad, dat alleen bij abonnees bezorgd wordt, een bijzonderheid. Toen het eerste nummer verscheen, was het type van een plaatselijke en regionale (betaalde) weekkrant nog een algemeen verschijnsel, ook in midden- en west Nederland. Veel van die kranten zijn echter opgeheven of omgevormd tot gratis huis-aan-huis-bladen. De Woerdense Courant niet, die heeft de halve eeuw als abonnementenkrant vol gemaakt.

In die periode groeide het blad uit tot dè krant voor Woerden en omstreken, iets dat niet alleen door uitgever en redactie zo gevoeld wordt, maar dat ook blijkt uit de verschillende lezersonderzoeken die de afgelopen jaren door onafhankelijke bureaus als Tangram gehouden zijn.

In dit artikel wordt een deel van de persgeschiedenis van Woerden en omstreken behandeld. Die geschiedenis begon uiteraard niet op 11 maart 1949 en daarom komt ook een stukje van het verhaal vòòr de Woerdense Courant aan bod.

Daarna worden vooral de eerste tien jaren van de nieuwe krant behandeld, omdat het blad in die periode zijn positie verkregen heeft, die het sindsdien niet meer is kwijtgeraakt, ook al is het intussen lang geleden dat de Woerdense Courant de enige in stad en regio verschijnende weekkrant was. En tenslotte komt uiteraard ook een deel van de geschiedenis van die andere veertig jaar aan de orde.

Dit artikel is een bewerking van een aantal hoofdstukken uit het boek „Woerdense Courant, vijftig jaar midden in de samenleving," dat de krant ter gelegenheid van haar jubileum uitgeeft.

Voorgeschiedenis

De oudste bewaard gebleven „krant" uit Woerden is een exemplaar van „De Nieuwe Nederlandsche Postryder", dat vrijdag 12 september 1766 uitkwam en gedrukt werd door „J. Everts, Boekdrukker aen de Visbrug."

Het krantje, één velletje op A-4-formaat, heeft een (post-)ruiter te paard op het voorblad staan en bevat verder een aantal gemengde berichten uit binnen- en buitenland. Een duidelijk Woerdens karakter had de Postryder niet. Wèl werd in dit nummer melding gemaakt van de resultaten van een collecte die in de (hervormde) kerk van de Classis Utrecht werd gehouden „voor de Waldensen." Woerden behoorde tot een andere classis en komt dus in het hele artikel niet voor. Wèl Kamerik, waar een bedrag van zeventien gulden werd opgehaald. Dat steekt nogal mager af tegenover de 134-10-0 (134 gulden, tien stuivers en nul penningen) van Linschoten of de 62-7-0 uit Harmelen. Zelfs Zegveld gaf méér: dertig gulden.

De verschijningsfrequentie van de Postryder is niet meer na te gaan en evenmin of het een èchte Woerdense krant was. Dat lag vermoedelijk anders bij de Zuid-Hollandsche Courant, die vanaf 1781 door Rijk Paling Willemsz. in Woerden werd gedrukt. Deze krant is tot 1788 uitgekomen. Ook nu was er sprake van één vel, maar dan op A3-formaat. Deze Zuid-Hollandsche Courant verscheen aanvankelijk twee maal per week, op woensdag en vrijdag, terwijl later ook op maandag een nummer van de pers rolde. De Woerdense oorsprong van de krant was ook aan de kop af te lezen: het stadswapen prijkte trots in het midden.

Naar hedendaagse maatstaven had de krant een merkwaardige formule, waarin internationaal, landelijk en regionaal nieuws werd afgewisseld met aankondigingen van gebeurtenissen en iets dat nog het meest op advertenties lijkt.
Nieuws kon behoorlijk oud zijn, hetgeen vooral te wijten was aan de moeilijke verbindingen. Ook iets dat een à twee weken eerder was gebeurd, kon voor het merendeel van de lezers nog iets nieuws zijn en dus werd er in de kolommen van Palings krant melding van gemaakt.
De Zuid-Hollandsche Courant verscheen in een politiek woelige periode. In de jaren 1780 werd de Republiek geleidelijk verscheurd door de strijd tussen de Prinsgezinden en de Patriotten. De aanhangers van stadhouder Willem V en degenen die een grotere rol voor de burgerij in het staatsbestel wilden verankeren. De Republiek had een naam hoog te houden op het gebied van de vrijheid van drukpers en daarom is het niet verwonderlijk dat ook de krant van Rijk Paling melding maakte van de woelingen. Maar de krant deed dat wel vanuit Patriots oogpunt en dat zou de uitgever opbreken. In 1788 werd de krant getroffen door een verschijningsverbod.

Het Weekblad en andere Woerdens(che) Couranten
Een plaatselijke krant kreeg Woerden pas bijna tachtig jaar later, toen in 1865 drukker en boekhandelaar D. Kraaijenbrink in de Voorstraat begon met de uitgifte van de Woerdsche Courant. Na een aantal jaren werd de uitgave herdoopt tot het Weekblad van Woerden.[1] Het blad, aanvankelijk niet meer dan vier pagina's groot, verscheen elke zaterdag en werd op abonnementenbasis verspreid. In de eerste jaren lag de prijs op drie kwartjes per kwartaal ‚voor het geheele rijk." Ook deze Woerdsche Courant en later het Weekblad hadden het stedelijke wapen pontificaal in de kop staan.
Net als zijn verre voorganger, de Zuid-Hollandsche Courant, voorzag het de lezers van een selectie aan landelijk nieuws. Daarbij werd, afgaande op de bewaard gebleven nummers, niet altijd de voorkeur gegeven aan wat nu als nieuws te boek zou staan. Een belangrijke gebeurtenis kon blijkbaar rustig blijven liggen, in ruil voor de mededeling dat de dienstdoende stationschef in Hedel gepromoveerd werd naar Kruiningen.[2] Kraaijenbrink haalde die nieuwtjes duidelijk uit andere kranten. Als bronnen voerde hij onder meer het Rotterdams Nieuwsblad, het Zeeuwsch Dagblad en de Arnhemsche Courant op. Daarbij ging het vaak om smeuïge of sensationele verhaaltjes: een steekpartij met dode in Velp, de vondst van een portefeuille met een inhoud van f360,— door een spoorbeambte, die beloond werd met een rijksdaalder[3], of een artikeltje over het roken van kinderen op de straten in het Duitse Trier, waartegen door de stedelijke overheid werd opgetrokken.
Anders dan de krant van een eeuw eerder, had Het Weekblad op nieuwsgebied ook een duidelijke plaatselijke en regionale functie. Er werden korte verslagen van gemeenteraadsvergaderingen opgenomen, terwijl de krenten uit de journalistieke pap van stad en streek gemeld werden, waarbij opnieuw een voorkeur voor steek- en andere vechtpartijen en ongelukken gold. De nieuwsvoorziening was uitgebreid met marktberichten (de graanmarkt van Gouda), de dienstregeling van de Nederlandsche Rhijnspoorweg alsmede de vracht- en passagiersbootdiensten over Woerden naar onder meer Leiden, Amsterdam, Rotterdam en Gouda, of de koersen van de Amsterdamse effectenbeurs.
Anders ook dan de krant van Rijk Paling, stonden in Het Weekblad advertenties: familieberichten en reclames van plaatselijke bedrijven en middenstanders.
Het Weekblad zou tot 1925 een grotendeels Woerdense aangelegenheid blijven en met een uitzondering voor de periode 1891-1902 zou de firma D. Kraaijenbrink er als drukker/uitgever bij betrokken blijven tot 1921.
In 1891 werd het werk overgenomen door Stoomdrukkerij C.J. van Eijk, maar in 1902 nam Kraaijenbrink de uitgave opnieuw ter hand. Op dat moment deed de noodzaak tot schaalvergroting binnen de regionale pers zich kennelijk al voor. De Woerdense drukker zocht aanslui-

ting bij een collega-krant en vond die in De Drie Provinciën, een blad dat elders in het grensgebied van Utrecht, Noord- en Zuid-Holland uitkwam.
K. Steensma, de toenmalige directeur van de firma Kraaijenbrink, werkte tot 1911 samen met de Mijdrechtse uitgever/drukker Joh. Verweij, daarna, tot 1921, met diens zoon C. Verweij.
De geschiedenis van Het Weekblad en De Drie Provinciën loopt vanaf 1902 grotendeels synchroon. De bladen gingen twee maal per week verschijnen, op woensdag en zaterdag.[4] Nieuws werd onderling uitgewisseld en alleen de plaatselijke berichten verschilden. In de Woerdense editie stonden berichten uit de stad en de Rijnstreek, die in dit geval van Kamerik en Zegveld in het noorden tot Oudewater en Hoenkoop in het zuiden, van Veldhuizen in het oosten tot Zwammerdam in het westen reikte. De Drie Provinciën, Mijdrechtse editie, beperkte zich tot de noordelijker gelegen streek van de Ronde Venen, Uithoorn, Nieuwveen, Nieuwkoop en een deel van de gemeenten langs de Vecht.
In 1921 werden de werkzaamheden met betrekking tot de krant van Kraaijenbrink overgeheveld naar drukkerij Joh. Mulder aan de Meulmansweg. Daarna wordt de geschiedenis onduidelijk. De krant is blijven verschijnen, maar naar alle waarschijnlijkheid kwam er een derde partij bij: de drukkerij L.E. Bosch in Utrecht, die wellicht al in 1925 ook uitgever van Het Weekblad en De Drie Provinciën werd. Weliswaar bleven de beide uitgaven een Woerdense, respectievelijk Mijdrechtse vestiging houden, maar vermoedelijk waren ze niet meer dan kopbladen van die Utrechtse krant.
De overgang moet aan het einde van 1925 hebben plaatsgevonden. In die periode veranderde de naam ook tijdelijk in Nieuwe Woerdensche Courant. Die kop, opnieuw met het stadswapen erin, bleef van 17 november 1925 tot 1 juli 1929 in gebruik, waarna de oude naam van Het Weekblad weer in gebruik kwam.
Het uiterlijk van de krant wijzigde in die jaren sterk. De opkomst van de fotografie in de pers werd duidelijk. Waar de kranten tot rond de Eerste Wereldoorlog hoogstzelden afbeeldingen kenden, zeker niet als het om plaatselijke uitgaven ging, is Het Weekblad van de de jaren twintig en dertig een krant met behoorlijk wat foto's. Daarbij ging het slechts zelden om plaatselijke en regionale illustraties: het gebeurde maar een enkele keer dat er iets zó belangrijks gebeurde, dat er een fotograaf aan te pas kwam. Spoorwegongelukken, zoals dat van 7 oktober 1936, vormden zo'n uitzondering.

Het Weekblad zou de Duitse bezetting niet overleven.
De Duitsers voerden een aantal grootscheepse persreorganisaties door, dat niet alleen bedoeld was om een steviger greep op de inhoud van de dag- en nieuwsbladen te krijgen, maar ook om het enorme aantal kranten terug te brengen. In 1941 vond de eerste van die reorganisaties plaats en in de volgende jaren zouden telkens nieuwe kranten op last van de bezetter verdwijnen. Het Weekblad was er één van. Het werd opgenomen in een nieuw blad, De Rijnstreek, dat waarschijnlijk vanaf 1 juni 1943 verscheen. Met ingang van die datum werden zestien Zuid-Hollandse nieuwsbladen opgeheven of samengevoegd tot nieuwe titels.[5]
De Drie Provinciën werd bij die reorganisatie losgekoppeld van Het Weekblad en zou onder eigen naam in Utrecht blijven bestaan.
Na mei 1945 zou Het Weekblad, ondanks zijn bijna tachtigjarige geschiedenis niet terugkeren.

Naast Het Weekblad kende Woerden gedurende bepaalde perioden tal van andere kranten en krantjes, die soms kort, soms langer hebben bestaan, onder meer Het Nieuws en De Stichtse Post.
In 1897 werd een Woerdensche Courant ten doop gehouden. Uitgever was Woerdenaar A.J.H. Koezijnse. Al in 1901 werd de uitgave overgenomen door een niet met name genoemde drukker in Utrecht. Het bureau van de krant zetelde toen niet meer in Woerden, maar in Utrecht aan

Buiten de Weerd 30. Een jaar later werd diezelfde Woerdensche Courant uitgegeven door de maatschappij „Voorwaarts" in Amsterdam, met een hoofdagentschap in Utrecht. Met een aantal adreswijzigingen zou Voorwaarts tot 1908 bij de krant betrokken blijven, waarna tot 1924 of 1925 de uitgave in handen kwam van de firma E. Kerkhoven aan de Utrechtse Kwartelstraat.[6]
Van die 28 jaar Woerdensche Courant is zo goed als niets bewaard gebleven, zodat het onmogelijk is na te gaan om wat voor soort krant het ging. Het vermoeden bestaat dat de krant in de loop van 1924 of op zijn laatst in 1925 werd opgeheven. Dat verklaart het tijdelijk omdopen van Het Weekblad, in november 1925, tot Nieuwe Woerdense Courant.
De naam bleef aantrekkingskracht houden. Toen in 1929 Het Weekblad zijn oude kop terugkreeg, had de titel „Woerdensche Courant" voldoende krediet om nogmaals te worden gebruikt. Het was in 1930 drukkerij D.G. Zuijderduijn die haar nieuw leven inblies. Dat heeft niet lang geduurd, want al in 1932 was die krant weer verdwenen en probeerden de gebroeders Vergeer het, in hun drukkerij „De Rijnstreek" nogmaals. De Woerdensche Courant, nieuws- en advertentieblad voor Woerden en Omstreken maakte in de zomer van 1932 haar opwachting. Van deze krant is een aantal nummer bewaard gebleven. Daaruit blijkt dat zij elke zaterdag verscheen in Woerden en de omringende gemeenten Barwoutswaarder, Kamerik, Kockengen, Linschoten, Rietveld, Waarder en Zegveld. Ze werd gratis verspreid en moest het dus hebben van de advertentie-inkomsten.
Inhoudelijk was de krant een allegaartje. Op de voorpagina een becommentarieerde samenvatting van het binnen- en buitenlandse nieuws van de voorbije week, naast een flink aantal plaatselijke advertenties. Op de binnenpagina's van de krant een aantal plaatselijke en regionale berichten volgens het ook bij Het Weekblad gevolgde procédé.
De krant was opnieuw geen bloeiende toekomst gegund. De economische crisis van de jaren dertig eiste ook in Woerden zijn tol en voor een kleine gratis weekkrant naast het in stad en regio alom gerespecteerde en gelezen Weekblad was geen plaats. Eind 1933 viel het doek voor deze derde Woerdensche Courant.[7]
In het voorjaar van 1938 probeerde D. Kraayenbrink het nogmaals met een krant in de stad. Onder de al eerder gebruikte titel „Nieuwe Woerdensche Courant" kwam in mei van dat jaar het eerste nummer van een „Wekelijksch Nieuws- en Advertentieblad voor Woerden en Omstreken" van de pers. Ook dit krantje, dat een oplage van 3.500 exemplaren kreeg, werd gratis verspreid. In zijn nieuwsberichten beperkte het blad zich tot de plaatselijke en regionale nieuwtjes en algemene informatie, zoals predikbeurten en marktnoteringen.
De Nieuwe Woerdensche Courant zou in de bezettingsperiode verdwijnen en na de oorlog niet meer terugkomen, al bleef de naam een dusdanig begrip, dat er in 1949 op teruggegrepen werd.

de JAARGANG — ZATERDAG 4 JANUARI 1930 — No. 1

Nieuws- en Advertentieblad voor Zuid-Holland en Utrecht, inzonderheid voor de geheele Rijnstreek

ADVERTENTIEPRIJS: Van 1—4 regels fl.— Iedere regel meer 25 cts. Groote letter naar plaatsruimte. Bij abonnement voordeelige condities.

Advertenties worden aangenomen voor het Woensdagnummer tot Dinsdagmorgen 9 uur, voor het Zaterdagnummer tot uiterlijk Vrijdagmorgen 9 uur.

HET WEEKBLAD

voor Woerden, Barwoutswaarder, Bodegraven, Boskoop, Bunschoten, Harmelen, Hekendorp, Jutfaas, Kamerik, Kockengen, Langerugge, Linschoten, Montfoort, Mijdrecht, Noorden, Nieuwveen, Nieuwkoop, Oudewater, Papekop, Rietveld, Uithoorn, Vinkeveen, Wilnis, Waarder, Zegveld, Zevenhoven enz.

VERSCHIJNT: WOENSDAGS EN ZATERDAGS

ABONNEMENTSPRIJS: Per 3 maanden f 1.55 bij vooruitbetaling. Losse nummers 4 cent.

BUREAUX: VOORSTRAAT 36 en VOORSTRAAT 28

TELEFOON No. 18. POSTGIRO No. 84866

Advertentiën opgegeven voor „HET WEEKBLAD" worden gratis geplaatst in „DE DRIE PROVINCIEN"

Naoorlogse plaatselijke pers

Bij de bevrijding van Nederland kende Woerden eigenlijk geen legale pers meer. Door papierschaarste waren de weinig nog verschijnende kranten in het bezette deel van het land gereduceerd tot A4-tjes van twijfelachtig allooi. Dat gold zowel de kwaliteit van de berichtgeving als die van het papier. In die situatie was geen plaats meer voor de rijke variatie aan plaatselijke en regionale kranten die ons land in 1939 nog had gekend.

In Woerden waren, zoals gezegd, twee illegale krantjes gedurende de tweede helft van de bezettingstijd opgekomen: Voor God en Koning en het Streekblad voor Woerden en Omstreken. Beide zouden vanaf 5 mei 1945 bovengronds gaan opereren.

Voor God en Koning was een uitgave van drukkerij Vergeer en Jo Pars was de redacteur. Pars had ook al tijdens de bezetting voor de krant geschreven. To Forsthövel, die in de oorlogsjaren als koerier voor het blad had opgetreden, deed in die eerste periode de administratie.

Het was de bedoeling om van Voor God en Koning een abonnementenkrant te maken, die twee maal in de week zou uitkomen, op dinsdag en vrijdag. Het blad richtte zich op Woerden en de omliggende regio, bestaande uit „Rietveld, Lange Ruige Weide, Waarder, Barwoutswaarder, Bodegraven, Nieuwerbrug, Driebrugge[8], Hekendorp, Papekop, Oudewater, Montfoort, Linschoten, Harmelen, Kamerik, Zegveld en de Meye."

De eerste naoorlogse nummers volgden de opzet van de kranten zoals die tot in de bezetting waren verschenen: geen foto's en een voorpagina gevuld met een mengsel van binnen- en buitenlandse berichten. Die laatste categorie bestond uit een samenvatting van wat redacteur Pars ongetwijfeld uit andere kranten en van de radio had overgenomen. Voor de plaatselijke berichten kon het blad een beroep doen op de welwillendheid van verenigingen en instellingen die weer activiteiten gingen ontplooien. Net als in veel vooroorlogse kranten was de redacteur steeds in commentariërende zin aanwezig, zodat de lezer meteen wist wat hij wel of niet moest vinden van een bepaald onderwerp.

De krant werd gecompleteerd met advertenties uit stad en streek.

Al in juni 1945 besloot de leiding van Voor God en Koning, dat die naam niet langer paste in het herrijzende Nederland. Er werd daarom een prijsvraag onder de lezers uitgeschreven die een nieuwe naam moest opleveren.

De winnende inzending werd Het Vrije Woord. De krant kreeg als ondertitel „Streekblad tussen Gouda en Utrecht."

Het Vrije Woord had goede papieren om dè krant van het naoorlogse Woerden te worden. Ze werd goed gelezen en bouwde een deugdelijke naam op. Al spoedig kon Pars het niet meer alleen aan om de krant vol te schrijven en in december 1945 maakte de jonge Anton Slager zijn opwachting als aankomend verslaggever.

Aanvankelijk was een ruimte in de voormalige bakkerswinkel van Hamelink aan de Voorstraat 36 het redactie-onderkomen. Dit werd nog in 1945 verruild voor een wat groter vertrek in het pand van sigarenzaak Van Iscken, op nummer 53 in dezelfde straat. Begin 1946 verhuisde Het Vrije Woord naar Voorstraat 83.

Ondanks de goede uitgangspositie, kon de krant het op eigen kracht niet bolwerken. Dat leidde tot het besluit de titel in het najaar van 1946 te verkopen aan Ph. Roest, die directeur-hoofdredacteur was van het nog jonge Dagblad van Rijn en Gouwe in Alphen aan den Rijn.

Het Vrije Woord verdween in 1950 als aparte uitgave.

Daarnaast verscheen vanaf 1948 een nieuwe krant onder de naam Het Weekblad. Dit kon echter de strijd niet aan met de nieuwe, vanaf maart 1949 uitgegeven Woerdense Courant.

Weer een Woerdense Courant

„Had U dat niet gedacht?

Nee, inderdaad, het is ook wel wat plotseling gegaan. Tenminste... zo lijkt het. Wij hebben al een hele poos met de plannen rondgelopen nu eens een èchte Woerdense Courant uit te geven..."
Met die woorden richtte de redactie van de Woerdense Courant zich op vrijdag 11 maart 1949 voor het eerst tot de lezers.
Of er echt zo lang over nagedacht is, is de vraag en het gebeurde zeker niet door de schrijver van die woorden, G. (Go) Verburg, die als eerste redacteur pas in een laat stadium bij het ontstaan van de krant betrokken werd.
Degene die het langst over de geboorte van de krant had kunnen nadenken was Gert Hoogendoorn, die in het naoorlogse Woerden een blad met een duidelijke Woerdense signatuur miste.
Een echte eigen krant moest echter worden uitgegeven en daar vond Hoogendoorn plaatsgenoot Piet Zuidam voor op zijn weg. Hòe dat precies gegaan is, is vijftig jaar later niet meer na te gaan, maar Zuidam moet brood gezien hebben in de uitgave van een nieuwe krant.
Voor de aan de Jan de Bakkerstraat 23 gevestigde drukker was het krantenbedrijf iets nieuws. Toch was het niet uitzonderlijk dat een handelsdrukkerij een eigen krant ging uitgeven. Van Breukelens „Weekblad voor Woerden en Omgeving" werd uitgegeven door IJsebrands en in andere plaatsen in de wijde regio was het niet anders.[9] In die eerste naoorlogse jaren was er blijkbaar een grote behoefte aan nieuws uit de eigen omgeving.
Daar werd voor een deel door de dagbladen op ingespeeld. Landelijke en provinciale dagbladen verschenen met eigen regionale edities, waarin nieuwtjes uit de eigen streek waren opgenomen. In Woerden werden onder meer de op oostelijk Zuid-Holland en/of westelijk Utrecht toegesneden uitgaven van Het Centrum, Utrechts Nieuwsblad, Nieuw Utrechts Dagblad, De Rotterdammer en Trouw verspreid. Met de aanwezigheid van twee plaatselijke nieuwsbladen, Het Vrije Woord en Het Weekblad voor Woerden en Omgeving, had Woerden op dat moment ook een behoorlijk aanbod aan eigen kranten, waar op het eerste gezicht een derde krant meer luxe dan noodzaak leek.
De beide nieuwsbladen verschenen op abonnementenbasis. Anders dan in de jaren voor 1940 was er in die eerste periode na de bezetting niemand die brood zag in een huis-aan-huisblad. Dat betekende dat het publiek goed bewerkt moest worden. Een stadje van, op dat moment, zo'n tienduizend inwoners, was feitelijk te klein voor zoveel concurrentie: een deel van de lezers had een regionaal getint dagblad en daarom geen behoefte aan een nieuwsblad, waarvoor betaald moest worden, een ander deel was geabonneerd op een van de beide weekkranten en dan waren er ongetwijfeld lieden aan wie een krant helemaal niet besteed was.
In dat klimaat ijverde Hoogendoorn voor een nieuwe krant met een specifiek Woerdens karakter.

Het verhaal van het ontstaan en de eerste jaren van de Woerdense Courant lijkt dan ook een beetje op dat van de twee honden die om een been vechten, terwijl de derde ermee vandoor gaat. Het been is in dit geval het Woerdense lezerspubliek, de beide honden zijn de twee in de stad verschijnende nieuwsbladen en de Woerdense Courant was de derde hond.
De naam van het blad was in elk geval goed gekozen. Woerdense Courant herinnerde aan een aantal bladen uit het recente verleden, terwijl de onderkop „Weekblad voor Woerden en Omstreken" deed denken aan het in 1943 verdwenen „Weekblad, nieuws- en advertentieblad voor Woerden en Omstreken."
Op vrijdag 11 maart 1949 werd het huis aan huis in Woerden verspreid. In zijn eerste aflevering van „Gesprekken over de Redactietafel" maakte redacteur Verburg „een babbeltje over de Woerdense Courant." Daarin lag de nadruk op de gezelligheid. „Iets voor mijnheer de Man en daarnaast een gezellig en leerzaam hoekje voor Moeder. Misschien leest U beiden het vervolg-

verhaal wel, voor de kinderen met de Woerdense Courant naar hun hoekje verhuizen...
We gaan rustige babbeltjes maken bij grote en kleine Woerdenaren om te horen wat hun belevenissen waren..."
Het moest een krant worden, „waar iedereen tevreden over zou zijn. O ja, we weten wel dat dat niet zo eenvoudig is. Er zijn zoveel verschillende stromingen in ons stadje: zóveel verschillende belangen ook. Weet U wat we daarom gedaan hebben? We hebben getracht „elck wat wils" te geven..."
Los van het kneuterige taalgebruik, dat overigens niet had misstaan in een van de andere in Woerden of omgeving verschijnende kranten van die periode, is dat het credo geweest dat de krant de komende jaren groot zou maken.
Wie de krant las, moest te weten komen wat er in Woerden en omgeving speelde en geen ander (plaatselijk of regionaal) blad nodig hebben.

In het begin was het even aftasten wat er onder de „Omstreken" moest worden verstaan. Pas het derde nummer[10] bood uitsluitsel. De krant verscheen in de gemeenten Woerden, Barwoutswaarder, Hekendorp, Kamerik, Lange Ruige Weide[11], Linschoten, Rietveld, Snelrewaard, Waarder en Zegveld. Ook Nieuwerbrug, dat op dat moment was opgedeeld tussen de gemeenten Barwoutswaarder, Bodegraven, Rietveld en Waarder werd in dit onder de kop van de krant afgedrukte rijtje genoemd.
Het gebied breidde zich gestaag uit. Vanaf nummer 13, 3 juni 1949, werd de krant ook in Montfoort verspreid en, hoewel het niet genoemd werd, hoorde Willeskop er vanaf die datum eveneens bij. Twee weken later, 17 juni, ging de Woerdense Courant voor het eerst naar Woerdense Verlaat, Noorden en Nieuwkoop. Tussendoor bleek ook de kleine gemeente Papekop te zijn „ingelijfd," want daaruit werden eveneens berichten opgenomen.[12]
Een laatste gebiedsuitbreiding volgde op 25 november van het eerste jaar: Harmelen. Daarmee was het gebied van de Woerdense Courant in die eerste periode afgebakend. Te groot afgebakend, zoals zou blijken. Nieuwkoop en Noorden waren zo weinig op Woerden georiënteerd, dat de krant er nooit voet aan de grond zou krijgen. Het was een probeersel dat de eerste jaren wel op de voorpagina vermeld werd, maar veel abonnees wist de krant er niet te verwerven. Al in 1953 werd het niet meer tot de regio van de krant gerekend.
Met Montfoort lag het anders. Formeel bleef het stadje nog lang tot de streek behoren waarover de Woerdense Courant schreef. Het zou echter nooit meer dan een randpositie innemen. Woerden zou met recht de kern van het gebied zijn en blijven en de nieuwe krant kreeg alleen in de direct aangrenzende dorpen en gemeenten zoveel krediet, dat die tot de dag van vandaag tot zijn werkgebied behoren: Driebruggen, Harmelen, Hekendorp, Kamerik, Linschoten, Nieuwerbrug, Papekop, Snelrewaard, Waarder en Zegveld.

Vrijdag 2 Januari 1953 — 4e Jaargang No. 41

WOERDENSE COURANT

WEEKBLAD VOOR WOERDEN EN OMSTREKEN

Uitgave: DRUKKERIJ ZUIDAM & ZONEN. Jan de Bakkerstraat 23, Tel. 115 Woerden. Postgiro 53373 — Abonnementsprijs f 1.35 per kwartaal. Losse nummers 12 ct.

Barwoutswaarder, Harmelen, Hekendorp, Kamerik, Lange Ruige Weide, Linschoten, Montfoort, Nieuwerbrug, Nieuwkoop, Noorden, Rietveld, Snelrewaard, Waarder, Zegveld

De eerste Woerdense Courant omvatte vier pagina's van een kleiner formaat dan het huidige. Net als bijna alle plaatselijke en streekbladen, werd nauwelijks met foto's gewerkt. Eén kleine afbeelding van de in aanbouw zijnde Christelijke Huishoudschool aan de Singel en een portretje van de in Nederlands Indië gesneuvelde Jan Willem van Winsen waren de enige foto's. Groot nieuws had de krant evenmin te melden. Op de voorpagina waren een recensie van een concert van Harmonie De Vriendschap en een verslag van een „Blindenavond" in de Lutherse kerk de belangrijkste berichten, naast het overlijdensbericht van soldaat Van Winsen. De onafhankelijkheidsstrijd van Indonesië was nog niet gestreden en een groot aantal stad- en streekgenoten was in „de Oost" onder de wapenen. De krant zou herhaaldelijk melding maken van slachtoffers en van de behouden thuiskomst van anderen.
Verder bevatte de voorpagina een lange kolom met politieberichten, die vrijwel letterlijk uit de boeken van het politiekorps lijkt te zijn overgenomen. Naast een brand in een aan de Singel geparkeerde auto, werd onder meer melding gemaakt van processen verbaal die fietsers kregen omdat zij geen richting hadden aangegeven, de gevonden en verloren voorwerpen en het schokkende feit dat de zestienjarige A.M. van L. uit Harmelen en de beide vijftienjarigen, C.S. uit Woerden en N. van K. uit Linschoten een bekeuring hadden gekregen „ter zake het voetballen op de openbare weg."
Qua uiterlijk en inhoud sloot de krant bijna naadloos aan bij zijn vooroorlogse voorgangers, die het ook van een in hedendaagse ogen merkwaardige mengeling van kleine berichtjes op de voorpagina moesten hebben. Daarin was deze eerste Woerdense Courant geen uitzondering. De belangrijkste concurrent, Het Vrije Woord, kende evenmin nauwelijks foto-onderwerpen en kwam op de voorpagina niet verder. Alleen stonden daar nog een strip voor de jeugd en een feuilleton voor de oudere lezers op het voorblad, naast onder meer de burgerlijke stand, een aankondiging van de film die in de betreffende week in het Woerdense Luxor-theater draaide, verslagen van verenigingsavonden of klein nieuws uit de samenleving, zoals een jubileum.[13]

Voor redacteur G. Verburg was Woerden onbekend terrein. Hij was afkomstig uit Den Haag en kwam dagelijks met de trein vanuit de residentie naar zijn nieuwe werkplek. Gert Hoogendoorn, de initiatiefnemer voor de krant, had Verburg leren kennen tijdens een cursus welsprekendheid en noemde hem bij uitgever Zuidam als kandidaat-redacteur.
Verburg was in die periode actief als schrijver van familieromans en toen hij in maart 1949 zijn loopbaan als journalist in Woerden begon, startte er meteen een feuilleton „De stem van haar hart" van zijn hand.
In die eerste nummers deed Verburg bijna alles alleen. Hij schreef zijn „Gesprekken over de redactietafel," waarin de lezers regelmatig werden opgewekt toch vooral abonnee te worden en waarin ook op de saamhorigheid in Woerden gehamerd werd. Of de Hagenaar het stadje op dat moment zelf als klein en kneuterig ervoer, is niet meer na te gaan, maar uit zijn commentaartjes lijkt het alsof hij zich als oude, wijze oom over zijn kleine lezertjes buigt, om hen eens vaderlijk toe te spreken.
Wat Verburg niet zelf schreef, was het Buitenlands Overzicht, dat al spoedig in de linkerkolom van de voorpagina stond. Het buitenland viel niet bepaald onder het gebied waarover de krant hoorde te schrijven, maar ook een plaatselijk en regionaal nieuwsblad als de Woerdense Courant wilde de lezer in die periode een overzicht van het belangrijkste binnen- en buitenlandse nieuws geven. Dat binnenlandse overzicht kreeg een plaatsje op de pagina's twee of drie, naast het hoekje voor de vrouw, het vervolgverhaal of de artikeltjes voor de jeugd.
Het eerste nummer bevatte ook een eerste uit een nimmer opgedroogde serie interviews met Woerdenaren en streekgenoten die iets bijzonders ondernamen. Die eerste aflevering was gewijd aan de ERU-kaasfabriek en de geïnterviewde was de toenmalige adjunct-directeur E.H. Ruijs, die in verschillende hoedanigheden nog vaak in de krant zou figureren.

Piet Zuidam, de man die in 1949 de stap aandurfde en de Woerdense Courant van de grond tilde.
Foto: Streekarchief Rijnstreek.

Anton Slager was van 1949 tot zijn pensionering in maart 1985 dé man van de Woerdense Courant.
Foto: Streekarchief Rijnstreek.

Verburg zou maar kort aan de krant verbonden blijven. Per 1 augustus stapte hij op en na een korte overbruggingstijd, werd hij op 1 oktober 1949 opgevolgd door Anton Slager, tot dan redacteur van Het Vrije Woord. Hij zou tot 1 maart 1985 blijven.[14]
In het laatste nummer van de eerste jaargang blikte de nieuwe redacteur terug op het bijna voorbije jaar, dat 42 Woerdense Couranten had opgeleverd, méér dan waar menigeen in maart misschien op had gerekend.
Het had de krant meegezeten: „De spontane medewerking, direct van alle zijden geschonken, betekende voor ons in de eerste plaats een geweldige morele ruggesteun. We vonden daarin een bevestiging van onze visie op de lacune in de Woerdense krantenwereld... Dit was zeer verheugend, maar legde ons tevens een grote verantwoordelijkheid op. Immers is het niet zo moeilijk om voor één of twee maal een goed geredigeerd en technisch aantrekkelijk verzorgd blad uit te geven.
Maar om het vól te houden...
(...) Niet altijd slaagden we daarin ... maar niettemin zagen we steeds een duidelijk afgebakende weg voor ons en ... bleven we volharden. We wisten ons daarin gesterkt door onze nog steeds groeiende lezerskring.
(...) Zij (= de lezers) zorgden ervoor dat wij thans, zonder met sterk opgeschroefde cijfers te goochelen, kunnen zeggen het blad met het grootst aantal betalende abonné's in Woerden en omgeving te zijn."
En dàt was een prestatie waar uitgever en redacteuren zich voor op de borst konden kloppen en waarmee de concurrentie niet blij was.
Terwijl de Woerdense Courant zijn tweede jaargang in ging, fuseerden de beide concurrenten tot een nieuwe titel, Woerdens Nieuwsblad.
Dit moest proberen zich minstens te handhaven naast de Woerdense Courant, maar kreeg ondanks deze ijverige poging, te weinig voet aan de grond in stad en streek om een florerend bestaan te leiden.

Na twee jaar was het met de concurrentie gedaan en kocht Drukkerij Zuidam en Zonen het Nieuwsblad op, dat vervolgens direct uit de markt werd genomen. In een afspraak tussen Zuidam en Roest werd vastgelegd, dat de laatste zich niet meer met de oprichting of exploitatie van een weekblad in Woerden zou bezighouden. Daarmee leek de markt verdeeld: de Woerdense Courant was als enig betaald nieuwsblad in de streek overgebleven, terwijl Roest zich kon concentreren op zijn Dagblad voor Rijn en Gouwe, dat tegen een reeks van streekkranten en landelijke dagbladen met regio-edities moest opboksen.

De Woerdense Courant zelf kwam intussen ook met een aparte editie uit. Op 16 januari 1950 kwam het eerste nummer van „Het Nieuws van Harmelen, weekblad voor Harmelen en Omgeving" van de persen. Het was een op Harmelen gerichte versie van de eigen krant, waarbij de voorpagina enigszins was aangepast voor nieuws uit het dorp, àls er tenminste Harmelens nieuws was. Want het kwam vaak genoeg voor dat de voorpagina in niets verschilde van die van de reguliere Woerdense Courant dan een aangepaste rubriek medische diensten.
Agent en correspondent voor Harmelen werd Jac. Vink, later opgevolgd door Kees van Breukelen. Het blad heeft het tot in de late jaren zestig volgehouden, waarna het weer opging in de Woerdense Courant.[15]
Ook voor Het Nieuws van Harmelen werd opgericht, was Vink al werkzaam als correspondent voor de Woerdense Courant.
Andere correspondenten die in die eerste tijd werden aangesteld, waren Barend ter Haar Romeny, ambtenaar in het gemeentehuis van Linschoten en Snelrewaard (en veel later burgemeester van Woerden), Gert van Dijk, de manufacturenhandelaar uit Kamerik en Klaas Dekker, werkzaam bij het Groot-Waterschap van Woerden. Voor de sport deed Slager het een en ander zelf. Vaak bezocht hij de wedstrijden van Sportlust, maar als hij er niet was, verzorgde Gerard Blok de berichtgeving over de zaterdagvoetbalclub. Bestuurslid Gerard Bierens van VEP schreef de stukjes over „zijn" voetbalclub en zijn collega Stevens van SC Woerden deed hetzelfde voor zijn vereniging. Voor Stevens, was dat geen uitzonderlijk werk: hij was ook correspondent voor het Nieuw Utrechts Dagblad en het Utrechts Nieuwsblad.[16]
Dat de krant, als derde in de strijd gekomen, met de overwinning kon weglopen, was niet helemaal onlogisch. De naam droeg bij tot het saamhorigheidsgevoel in Woerden en de krant kon daarom rekenen op de nodige goodwill, terwijl redacteur Anton Slager uiterst gemotiveerd was om het blad tot een succes te maken.

In het pand van de drukkerij aan de Jan de Bakkerstraat was weinig plaats ingeruimd voor de redactie van de krant. Slager had zijn typetafeltje naast het loket. Daar stond ook een bureau voor degenen die de administratie van krant en drukkerij deed en met de klanten die binnen kwamen, betekende dat een onrustige werkplek. Voor advertenties, het betalen van het abonnementsgeld[17], maar ook voor het opgeven van handelsdrukwerk kwamen klanten aan het loket. Die werden dan weliswaar niet door Slager, maar door de administratieve kracht of door de broers Piet en Jan Zuidam te woord gestaan, maar zeker als er haast bij was, was het vaak moeilijk voor de redacteur om zijn aandacht bij het werk te houden. Maar al te vaak kwam het voor dat hij, tegen de tijd dat de krant klaar moest zijn, met zijn schrijfmachine achter op de fiets naar huis reed om daar te gaan werken. Ook dan niet onder ideale omstandigheden: Slager zocht zijn toevlucht tot de badkamer, legde een plank over het lavet en zette er zijn typemachine op.
Soms kon hij ook op kantoor zelf een rustiger plekje zoeken: dan gebruikte directeur Piet Zuidam zijn privé-kantoortje niet en mocht Slager er zitten.

Een vaste verschijning
Toen de krant tien jaar bestond en dat op vrijdag 13 maart 1959 herdacht, was hij in Woerden

en omstreken inmiddels een vertrouwde en gezaghebbende verschijning geworden. Het verhaal gaat dat wie zich in de stad vestigde en kwam inschrijven ten stadhuize, te horen kreeg dat hij nu ook een abonnement op de Woerdense Courant moest nemen om bij te blijven.
In het feestnummer ter gelegenheid van dat tienjarige bestaan blikte Anton Slager nog eens via een van zijn „Gesprekken over de Redactietafel" terug èn vooruit.
Hij herinnerde aan het prille begin, toen uitgave van een derde krant in Woerden een „hachelijke onderneming" leek en aan de afloop van de concurrentie: „Dat zulks voor alle partijen, dus lezers, adverteerders en uitgever de beste oplossing is, laat zich niet moeilijk raden. Er zijn gemeenten, nog kleiner dan Woerden, waar soms twee of drie weekbladen een felle concurrentiestrijd voeren en alle een bepaald aantal ingezetenen als abonnee hebben. De bladen hebben doorgaans ongeveer dezelfde inhoud, voeren een moeizame strijd om het bestaan en zakenman en particulier moeten in drie bladen adverteren om alle ingezetenen te bereiken. Daarmee is niemands belang gediend..."
Over het nut van concurrentie kan intussen worden getwist, maar even verderop stipte de redacteur een punt aan, dat veertig jaar later nog net zo actueel is.
„De positie van een algemeen plaatselijk nieuwsblad is een zeer aparte en dikwijls evenzeer een moeilijke!
De lezerskring is niet geselecteerd, zoals bij de meeste dagbladen die over het algemeen slechts door een bepaalde groep worden gelezen. Mensen van verschillende geloofsovertuiging en politieke richting zoeken erin wat van hun gading is en vinden veelal dat wat er naar hun mening niet in thuishoort.
Het contact is ook veel directer dan bij een dagblad. De medewerkers aan een dagblad zijn voor een groot deel van de lezers naamloos. De krant schrijft het en daarmee uit! Bij een weekblad als het onze kent men de medewerkers en ziet men veelal achter het geschrevene de persoon van de auteur..."
De krant had zich in de voorbije tien jaar een vaste plaats in Woerden veroverd en daar konden redactie en uitgever tevreden mee zijn. Maar aan tevredenheid zit een schaduwkant: „Zo heeft men ons reeds meer dan eens gevraagd, of wij niet teveel op een dood punt blijven staan en of het niet van een gezond zakelijk inzicht zou getuigen te gaan uitbreiden, bijvoorbeeld door twee maal per week te verschijnen."
Er is zelfs wel eens gefilosofeerd over de ombouw van de krant tot een volwaardig Woerdens dagblad. De markt van de stad en directe omgeving was daarvoor te klein. Meer dan een positie als kopblad van een landelijk of regionaal dagblad zou er niet inzitten en dat zou de functie die de Woerdense Courant voor zichzelf zag, hebben beperkt. De kracht van de krant was immers dat hij zeker in Woerden in vrijwel ieder huisgezin gelezen werd. Bij de omvorming tot een dagblad, zou die massale dekking verloren gaan, want lang niet iedereen zou zijn eigen (dag-)krant de deur uit doen ten faveure van de nieuwe zes maal per week verschijnende Woerdense Courant.
En om vrijwel diezelfde reden, wilde de directie ook niets weten van een krant die twee of drie keer per week uit kwam: het abonnementsgeld zou omhoog moeten en dat zou tot abonneeverlies leiden.
De Woerdense Courant wilde dan ook op de bestaande voet verder gaan. „Ook in het nu komende tijdvak hopen wij de belangen van onze gehele Woerdense gemeenschap naar ons beste vermogen te dienen!"

Ter gelegenheid van het tienjarig jubileum had de krant een aantal gastschrijvers, dat verschillende facetten van de stad belichtte. Het waren onder meer burgemeester Vos, dokter J. Dijkstra, gymnastiekleraar G. Cast, directeur A.C. van Beek van de Woerdense Dakpannen- en Steenfabriek, pastoor J. Groen en dominee C. Graafland.

Enkelen van hen namen de gelegenheid te baat om ook op de functie van de krant in te gaan. Burgemeester Vos bijvoorbeeld wees erop: „hoezeer ik uw blad op prijs stel en als een onmisbare schakel beschouw tussen plaatselijk bestuur en bestuurden, reden waarom ik oprecht hoop, dat uw blad tot in lengte van dagen zal blijven bestaan en alle ingezetenen van Woerden daarop een abonnement zullen hebben of nemen." Dominee Graafland feliciteerde krant èn stad: „Want ik heb gemerkt dat uw courant een grote plaats inneemt. De hele vrijdagmiddag[18] wordt er zo ongeveer door bepaald."
De predikant die nog niet zo lang in Woerden woonde, meldde „het genoegen (te hebben) enkele weken lezer van uw weekblad te zijn. Wat mij daarbij opvalt is, dat u zich beperkt tot het meedelen van nieuws, hetgeen u dan ook uitgebreid en nauwkeurig doet. Deze bescheidenheid siert u. U voelt, dat u de principiële voorlichting aan andere bladen moet overlaten. En dit is een zeer juiste kijk. (...) Ik hoop werkelijk dat de Woerdense Courant deze goede plaats in ons stadsleven mag blijven innemen."
Helemaal bij het rechte eind had de dominee het niet.
De krant beperkte zich niet tot het brengen van nieuws, maar ook tot het becommentariëren daarvan. Slagers eerste alter-ego „Commentator" was intussen gesneuveld en had plaats gemaakt voor „Woerdenaar." Op een van de binnenpagina's was steevast de „Woerdense Potpourri" te vinden, waar Woerdenaar signaleerde wat er naar zijn mening wel of niet deugde in de stedelijke samenleving of de plaatselijke politiek.
Hoewel waarschijnlijk het gros van de betrokken lezers wist, dat Slager de rubriek zelf volschreef, wilde de auteur die half-anonimiteit handhaven. Dat ging zelfs zover, dat hij in de vakantie op het Katwijkse strand zijn potpourri zat te schrijven, omdat bij een gelijktijdige afwezigheid van Slager èn Woerdenaar duidelijk zou zijn, dat het om een en dezelfde persoon ging.
Dat was trouwens al een bijzonderheid voor de jaren vijftig, dat de krant gewoon verscheen terwijl de redacteur met vakantie was. In de eerste jaren werd steeds een weekje overgeslagen als redacteur en drukkerijpersoneel vrij hadden. Later presteerde directeur Zuidam het eens om, toen Slager met vakantie ging en had geregeld dat allerlei Woerdenaren stukjes zouden inleveren, zodat de krant toch zou uitkomen, zodra de redacteur met verlof was gegaan, alle ingehuurde schrijvers af te bestellen en liet weten dat de Woerdense Courant alsnog een weekje zou overslaan.
Dat kon eind jaren vijftig al niet meer. De krant was een vaste gast geworden, waarop ook in vakantietijd gerekend werd.

Schaalvergroting

De Woerdense Courant van 1949 en 1959 waren niet meer dezelfde. Het maken van een krant is een proces van doorlopende verandering. Toch leek het eerste nummer van de elfde jaargang nog behoorlijk op het eerste van de eerste jaargang. Het formaat was nog hetzelfde „kleine krantenformaat" dat in Nederland nu niet of nauwelijks meer wordt gebruikt. De pagina's waren niet genummerd en vooral met tekst en spaarzaam met foto's gevuld. Èn, heel belangrijk, Anton Slager was nog altijd de enige redacteur.
Als dat in 1949 kon, zou het ook in 1960 nog kunnen, want in principe was de krant in al die jaren niet dikker geworden.
Dat ging in de jaren zestig gewoon zo verder. Ondanks de sterke groei van de bevolking in Woerden en omgeving, veranderde het karakter van de krant niet echt. Er waren wel eens gastschrijvers, er werd spaarzaam van correspondenten gebruik gemaakt, maar voor het overige bleef Slager de man van de krant en de man die overal bij was en die bijna overal verslag van deed. Alleen voor de buitengemeenten was dat niet haalbaar. Daar bleven corresponten als Gert

van Dijk en Kees van Breukelen veel werk uit handen nemen.
Toch kon Slager het niet alleen volhouden. Niet alleen nam de krant in volume toe, ook werd door het toegenomen aantal inwoners en activiteiten in Woerden en omgeving het langzaamaan onmogelijk om de berichtgeving door één redacteur te laten verzorgen. Het leidde, rond 1970, tot de komst van een tweede journalist in de persoon van Joop de Jonge en in 1977 zelfs een derde, Iman Vroman.
Met name in de jaren zeventig begon het karakter van de krant te veranderen. Niet van het ene op het andere moment, maar onder invloed van een zich ontwikkelende maatschappij en door de uitbreiding van de redactie kwamen andere onderwerpen aan bod.
De groei van het aantal redacteuren was niet mogelijk geweest in het pand aan de Jan de Bakkerstraat. Drukkerij en krant waren daar volledig uitgegroeid. In 1970 werd verhuisd naar de Hortensiastraat op het nieuwe bedrijventerrein Honthorst. Daar kreeg de redactie eindelijk een eigen kantoor, dat overigens voor drie man maar nèt groot genoeg was.
Het formaat van de krant veranderde ook naar dat van een regulier dagblad en, op dat gebied de grootste verandering: de Woerdense Courant werd in het vervolg niet meer bij Zuidam, maar bij de BDU in Barneveld gedrukt. Van die gelegenheid werd gebruik gemaakt om de krant een iets moderner aanzien te geven: de oude kop, waarbij de naam van de krant door arcering was omgeven, werd vervangen door een iets grotere, zònder die arcering. En nog een wijziging: de krant ging op donderdag verschijnen, in plaats van vrijdag.

De politieke en maatschappelijke veranderingen van de jaren zeventig zorgden ervoor dat de krant in toenemende mate als platform voor meningen werd gebruikt. De Woerdense Courant had een naam opgebouwd als gezagsgetrouw en bleef die ook in deze periode waarmaken. Kritiek werd zorgvuldig verpakt, maar werd wel gelezen. Anton Slager werd altijd als extra raadslid in Woerden omschreven en die betiteling was niet ten onrechte. Immers: als hij het niet met de gang van zaken eens was en dat in zijn commentaarrubrieken noteerde, wist „heel Woerden" dat en de krant was niet alleen gezagsgetrouw, maar had zelf ook gezag.
Wie dus een tegendraadse mening wilde ventileren, koos voor de krant als medium en van die ontwikkeling werd dankbaar en in toenemende mate gebruik gemaakt. Dat gebeurde via de rubriek „Lezers Schrijven," die al vanaf de eerste jaargang bestond en door de krant uit te nodigen bij een vergadering aanwezig te zijn of door te melden dat er iets mee te delen was.
Dat bleef niet beperkt tot Woerden alleen. Toen een aantal Kamerikers zich midden jaren zeventig verzette tegen het asfalteren van de Hollandse Kade werd actie gevoerd en daar kwam de krant bij.
Omgekeerd diende de Woerdense Courant zich ook in de samenleving te profileren en zich te presenteren als „de" krant van stad en omstreken. De toenmalige adjunct-directeur en later directeur Piet Hubert was daarvan de grote motor. Hubert was afkomstig van het Dagblad van Rijn en Gouwe en had de overstap naar de Woerdense Courant gemaakt vanuit de overtuiging dat er „veel meer" van de plaatselijke krant te maken viel. Als advertentie-vertegenwoordiger wist hij dat ook vanaf zijn komst in 1975 waar te maken. Het aantal advertenties in de krant nam sterk toe en dientengevolge groeide ook de hoeveelheid tekst. Het maakte de komst van meer commerciële en redactionele medewerkers mogelijk.
Juist in de tijd dat het karakter van Woerden veranderde door maatschappelijke ontwikkelingen door de instroom van veel nieuwe inwoners, was Hubert de man die vond dat de krant zich op allerlei terreinen moest laten zien aan zijn lezers en niet alleen eens per week
Toen krant en drukkerij in 1981 opnieuw gingen verhuizen en nu op het nieuwe bedrijventerrein Middelland aan de Polanerbaan werden ondergebracht, werd daarvan een feest voor de lezers gemaakt. In het Arsenaal kwamen optredens van parodist Robert Paul en van het countryduo Stirling, de krant wierp zich op als sponsor van evenementen als de Wielerronde

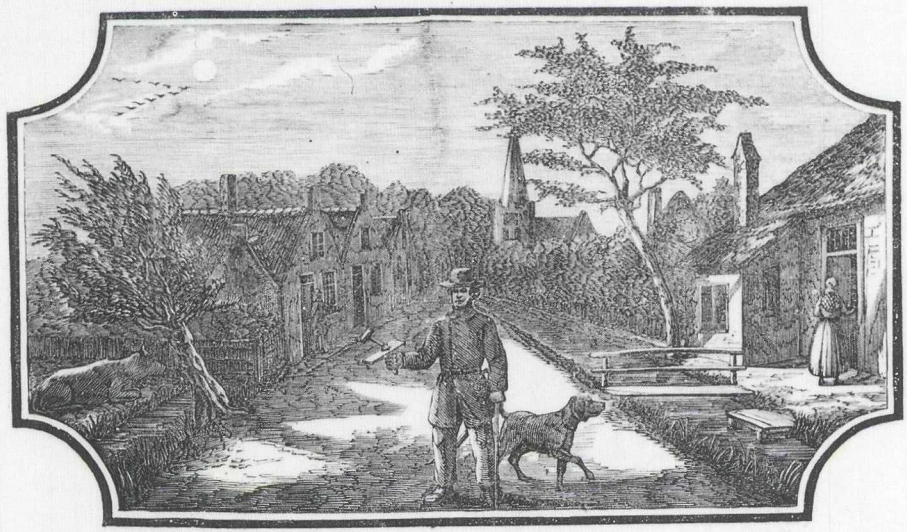

Nieuwjaars Heil- en Zegenwensch

aan het WelEdel Achtbaar Bestuur en al onze Medeburgers van

HARMELEN.

Hoogachtend opgedragen door H. Breijer en B. Schrijvers, Nachtwakers alhier,

bij den aanvang van het jaar 1893.

Wel heeft de spreuk der oudheid recht:
De jaren vlieën als een gedachte henen,

God spaar' de Regentes nog lang
Tot heil van 't dierbaar Kind en Neêrland beiden,

't Geweld des *vuurs* zij ook geweerd,
Dat nooit de alarmklok schrik en angst verspreide, —

Met al waaraan zich 't harte recht.
En mocht daar soms een plekje zijn,
Waar we onzen weg in stilheid overdachten, —
Wat tal van dingen, die weer onrust brachten:
Wat eerst genot scheen, was slechts schijn! —
Neen, voorwaarts steeds op onze baan,
Dàt vast bevel kan niemand wederstreven;
Tot eens ook wij aan d' avond van ons leven,
Voor 't laatst de zon zien ondergaan. —
Zóó vlood ook weer dit jaar voorbij
Met wat aan vreugde en smart ons werd gegeven,
Met wat voldoening gaf aan 't rust'loos streven,
En 't bracht ons d' eindpaal meer nabij. —
Maar nu een jaar zich weer ontsluit:
Wat tal van zoete en droeve erinneringen,
Die voor ons geestesoog zich schier verdringen,
Terwijl ons hart in dank zich uit.
Want toch, een danktoon past ons thans,
Waar de Almacht ons tot op deez' dag wou sparen,
Nadat zóó bang een jaar ons angst kwam baren
Nu 't kalmer schijnt aan 's hemels trans. —
Hoe velen heeft de dood geveld,
Dáár ginds en hier: in enkele oogenblikken
Als weggemaaid op 't woord van Gods beschikken;
Waar 's menschen woord en wil niets geldt!
De straffende Engel toog alom
Door dorp en stad, door bloeiende landouwen,
Ach, wat ellende moest ons oog aanschouwen!
Hij spaarde jeugd noch ouderdom. —
En toch — God lof! — ons Vaderland
Wou 't oordeel Gods genadiglijk verschoonen,
Hij sloeg met mate, als om ons weer te toonen
Dat ook ons lot ligt in Zijn hand! — —
Aan Hem de toekomst toevertrouwd,
De bede in 't hart, dat ons Zijn hand geleide,
Dat Zijn genâ ons dit jaar heil bereide, —
Nooit werd op Hem vergeefs gebouwd.
Dan gaan wij welgetroost ons pad,
Al is de toekomst ook voor ons verborgen,
Kalm wachten wij den naderenden morgen,
Voor ons: een onbeschreven blad,
Maar open voor Gods alziend oog,
Die weet, wat we in dit jaar nog wedervaren. —
Komt, richten wij, bij 't henenspoên der jaren,
Den blik getroost tot God omhoog!

***

Vóór alles zij Gods trouw geroemd,
Die onze Koningin nabij wou wezen,
Haar heeft gespaard, door arm en rijk geprezen;
Wier naam met dank steeds wordt genoemd.
O, spare God die teedre Spruit,
Bekrone Hij de zorg der lieve Moeder; —
Rijz' daaglijks ons gebed tot d' Albehoeder,
Dat Hij Zijn gaven Haar ontsluit'!
Dat Hij den band steeds hechter snoer',
Die Haar aan ons en ons aan Haar moet binden,
Opdat Zij in haar Volk haar lust moog' vinden,
Als eens 's Lands Wet ten troon Haar voer'. —
Oranje en Nederland blijve één,
Onscheidbaar saâm, in blijde en droeve stonden,
Och, dat zij saâm de *ware* hulpe vonden
Bij God, bij Neêrlands God alleen! —

Dat niemand onzer 't ooit vergeet'
Hoe Ze als 's Volks Moeder 't leed wist meê te dragen,
Te helpen wist, te steunen en te schragen:
Tot weldoen te allen tijd gereed.

***

Gods gunst zij met den Raad der Kroon,
Zijn handelingen spreiden allerwegen.
Tot heil van Land en Volk, steeds voorspoed, zegen,
Opdat er vrede alomme woon'.
Zoo zij der Staten-Generaal
De ware wijsheid immer toegebeden,
Opdat op elk, bij alle omstandigheden,
De zegen van hun arbeid daal'.
De Staten der Provincie meê
Dat zij hun ambt naar recht vervullen mogen!
Ook op hen dale wijsheid uit den Hoogen,
Rijze ook voor hen steeds onze beê!

***

Den *Burgemeester* wenschen wij,
Met heel zijn huis, een jaar van blijdschap, vreugde,
Hij smaak' geluk, als ooit zijn ziel verheugde,
Blijv' 's Hoogsten hand hem steeds nabij!
Dat onze *Raad* met hem te zaâm
Voor 't algemeen belang steeds zorg moog' dragen,
Om 't welzijn der Gemeente na te jagen, —
Dat hij altijd ons heil beraam'!
De *Secretaris* werk' met lust,
Om met *Wethouders* saâm, steeds kalm en waardig,
't Bestuur hier te oefnen en met wijsheid, vaardig
Te waken voor ons aller rust.
De Heer *Ontvanger*, ons zoo waard,
Moge in dit tijdperk 's Heeren gunst beleven,
Met den *Notaris* worde 't hem gegeven
Dat deze dag nog vaak verjaart. —
Zij 't voor den *Leeraar* een genot
Tot elk van ons van 's Heeren trouw te spreken,
Van 's Hoogsten liefde, ons elken dag gebleken,
Van 't heerlijke in den dienst van God.
Dat de *Ouderlingen* te allen tijd
Met liefde en achting onzen Leeraar schragen;
Beijvrend zich naar 's Heeren wil te vragen,
Hun heil'ge roeping toegewijd.
Diaaknen mogen opgewekt
De taak vervullen, die zij op zich namen,
Tot hulp in nood, met 't *Armbestuur* te zamen,
Zoo worde velen hulp verstrekt.
Zij der *Notablen* zorg bekroond,
Dat ze in hun huis des Heeren gunst ervaren,
Dat ze op hun werk steeds rijke vrucht vergâren,
En dankbaarheid hun zij betoond.
Dat *Kerkbestuurders*, altijd één,
Met liefde en overleg het goede werken,
Dat God de Heer hen in hun ambt moog sterken,
Hun ware wijsheid ook verleen'!
. . . . . .
Och, dat geen watersnood ons treff'!
Dat toch geen dijkbreuk 's landmans hart doe beven!
Zij doorzicht steeds ons *Dijkbestuur* gegeven; —
Dat ieder 't oog ten hemel heff'.

***

Des *Dokters* arbeid, tot ons heil,
Hoe moeilijk vaak, zij door Gods gunst voorspoedig,
Dank ook den *Chirurgijn* weer overvloedig,
Steeds hebben zij hun krachten veil!
Dat de *Onderwijzer* weer met lust
En ijver aan zijn roeping zich moog' wijden.
Geev' ieder kind hem stoffe tot verblijden,
Van zijne liefde zich bewust.
. . . . . .
Bekrone een oogst, zóó ruim en schoon,
Als 's *Landmans* oog in lang niet mocht aanschouwen,
Zijn nijv're hand, zijn stil geloofsvertrouwen,
En dat hij God zijn dank betoon'! —
Zóó juiche ook thans in welvaart, vreê
De *Molenaar*, bij d' arbeid zijner handen,
Veel winste breng' hem de opbrengst onzer landen,
Ook voor zijn huis klimt onze beê. —
Den *Kruidenier* ga 't tevens goed,
Des *Grutters* handel worde rijk gezegend,
God geev' dat hen geen leed of smart bejegent,
Maar ware vreugd hen juichen doet!
Ook onzen *Bakker* zij dit jaar
Een voorspoed, ongekend nog, toegebeden,
Het goed' verzell' *Kaaskoopers* op hun schreden,
Dat ramp of leed geen zorg hen baar'!
De *Kleedermaker* hebbe volop werk,
Dat onze *Timmerliên* niet mogen klagen,
De *Metselaars* beleven blijde dagen,
De Heer make aller handen sterk!
Den *Smid*, den *Verver* zij gewenscht
Een jaar van voorspoed, die hun hart doet juichen:
De *Wagenmaker* moge meê getuigen
Van zegen, door geen ramp begrensd.
Krone ook dit jaar met heil en vreugd,
Schoenmakers arbeid, plukk' hij rijke vruchten;
Geen slapte in 't werk doe *Klompenmakers* zuchten
Zij blijven vrij van ongeneugt'.
Bescherme God bij elken tocht
Des *Schippers* hulk voor ramp en tegenspoeden
En 's *Visschers* vaartuig op de watervloeden: —
Dat aller hart steeds juichen mocht!

***

De Algoede blijv' zoo in genâ
Met allen, die van Hem den zegen wachten;
Hij schenke, wie 't ook zij, vernieuwde krachten
Dat Hij ons steeds ter zijde sta!
Blijmoedig voorwaarts, 't oog op Hem,
Wat ook de toekomst brenge — ons lot en leven
Is in Zijn hand, aan Hem dus de eer gegeven
En steeds geluisterd naar Zijn stem.
Dan, als de Goede Herder wenkt,
Zal ons de dood niet bij zijn komst verschrikken,
Maar 't brekend oog den Heiland tegenblikken
Die ons eens 't eeuwig leven schenkt.

Ter Stoom-Snelpersdrukkerij van **D. VAN SIJN & ZOON**, Bierhaven 27, te Rotterdam.

Woerden en de Ronde van Kamerik en organiseerde zelf ook. Rond verkiezingen werden debatten opgezet onder de naam „Woerdense Kringen", vrij naar het op dat moment bekende VARA-programma Haagse Kringen.
Die toegenomen activiteit legde de krant geen windeieren. Waar tot diep in de jaren zestig een Woerdense Courant van acht pagina's gewoon was geweest, groeide de omvang gestaag door. Het dikste nummer werd met pasen 1981 gehaald: 56 pagina's. Hoewel dàt een unicum bleef, was een omvang van dertig pagina's zo langzamerhand heel gewoon.
Met de aanstelling van Karin Verhoef (1981) en Jan van Es (1983) groeide de redactie uit tot vier personen.

Nieuw tijdperk
In 1985 werd Anton Slager op grootse wijze uitgeluid. De man die de krant groot had gemaakt kreeg van alle kanten waardering. Hij ontving een Koninklijke Onderscheiding, de eremedaille in goud, behorend bij de Orde van Oranje-Nassau en kreeg, wat hij zelf noemde, het grootste compliment uit zijn journalistieke loopbaan. Het was afkomstig van mr. Jaap van Breukelen, die hem prees vanwege zijn opmerkelijke objectiviteit.
Op zijn laatste werkdag, 28 februari 1985, was er een gemeenteraadsvergadering, waarbij Slager uiteraard aanwezig was. Na afloop werd te zijner ere een speciale bijeenkomst gehouden. CDA-raadslid M. van Dijk voerde daar als nestor van de raad het woord en bracht in zijn uitgebreide redevoering één onderdeel van Slagers werk naar voren dat naar zijn mening niet mocht worden onderschat: „Via je krant heb je als geen ander gewerkt aan de promotie van Woerden. Je hebt Woerden verkocht in de goede zin van het woord."

Slagers opvolger als chef-redacteur werd Iman Vroman, die bij zijn aantreden een uitspraak van de Utrechtse hoogleraar Van der Meiden aanhaalde: „een nieuwsblad heeft de functie van de sluiswachter om de hoek."[19]
Maar, zo was de mening van de nieuwe redactiechef: „Aan die functie moet je voldoen zonder te vervallen in prietpraat of alleen een mededelingenblad te zijn. Je zult dus ... een selectie moeten maken. De mensen moeten de Woerdense Courant serieus nemen. Een nieuwsblad wordt soms nog gezien als het plaatselijke sufferdje en dat stoort mij zeer. Die naam verdienen we naar mijn mening niet en dat moet je dan ook iedere week weer waarmaken."

Dat gebeurde op verschillende niveau's. Het uiterlijk van de krant werd wat aangepast, maar ook de inhoud. Het grote raadsverslag, dat vroeger rustig een volle pagina kon beslaan, werd verruild voor kleinere artikelen, waarin steeds één belangrijk onderdeel van de vergadering werd gemeld. Geleidelijk nam ook het belang van de vergaderingen af, omdat veel zaken niet meer in de plenaire gemeenteraad werden gedaan, maar in de raadscommissies. De uitbreiding van de redactie maakte het ook mogelijk dat meer onderwerpen konden worden belicht.
Daar droeg ook de komst van de Woerdense Courant Kabelkrant per 22 november 1985 toe bij. Een kabelkrant was op dat moment nog iets nieuws in het Nederlandse medialandschap. Directeur Hubert had van het begin af mogelijkheden voor de Woerdense Courant gezien en wilde haast maken met de introductie van het nieuwe medium in de stad. In november 1984 gaf minister Brinkman van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur aan de Woerdense Courant een vergunning om, voor een proefperiode van twee jaar, een kabelkrant te gaan uitgeven. Het duurde bijna een vol jaar voor alle technische en bestuurlijke hobbels waren genomen en daadwerkelijk met uitzenden kon worden begonnen.
Vanaf dat prille begin werd de kabelkrant gezien als een aanvulling op de eigen Woerdense Courant. Door de snelheid van het nieuwe medium, kon de krant voor het eerst concurreren met de dagbladen. Belangrijke gebeurtenissen konden direct worden doorgegeven en wie zijn tele-

visie aanzette, kon eerder op de hoogte zijn dan wie ook.
De kabelkrant kende een moeizame start. Dat was overigens niet alleen in Woerden het geval. Ook elders in den lande moest het publiek eraan wennen. Toch werd zij steeds beter bekeken en dat leidde tot een grootschalige aanpassing in 1993: foto's en geluid werden aan de beelden toegevoegd en Daniëlle Verweij werd als redactrice aangetrokken van wat vanaf dat moment Woerdense Courant TV ging heten.

Opgegaan in een groter geheel

De voorpagina van de Woerdense Courant van donderdag 5 januari 1995 maakte melding van een voornemen tot overname van de krant door het Wegener concern: „Woerdense Courant behoudt eigen identiteit."
In feite was dat voornemen een formele formulering voor het feit dat de krant per 1 januari van dat jaar, met terugwerkende kracht dus, over zou gaan van PCM Holding, de moedermaatschappij waartoe inmiddels ook Drukkerij Zuidam en Zonen behoorde en waarvan C. Zuidam directeur was, naar Wegeners Uitgeverij Midden Nederland in Houten. Voorwaarde was dat de ondernemingsraad van de nieuwe eigenaar akkoord zou gaan met de overname.[20]
Met Wegener bestonden al enkele jaren banden. De Woerdense Courant werd immers op de persen van Tijl in Zwolle gedrukt en dat bedrijf was al eerder door Wegener overgenomen.
In die periode ging het niet best in de Nederlandse krantenwereld. Vanaf 1991 was er een duidelijke afname van het advertentievolume merkbaar. Zeker de nieuwsbladen op abonnementenbasis werden daardoor getroffen. Dagbladen hadden er al veel eerder voor gekozen om zich minder afhankelijk te maken van de inkomsten uit advertenties. Een aanzienlijke stijging van de abonnementsprijzen was daarvan het gevolg geweest.
De lokale en regionale nieuwsbladen hadden een dergelijke prijsstijging nooit doorgevoerd. De jaarlijkse verhoging van de abonnementskosten bleef beperkt.
Het gevolg was dat deze kranten in moeilijkheden konden komen zodra de inkomsten uit advertenties terugliepen.
Toen die tendens zich in de eerste helft van de jaren negentig doorzette, kwamen veel nieuwsbladen onder druk. Ook de Woerdense Courant ontkwam daar niet aan. Voor de oplettende lezer werd dat merkbaar in de vorm van een dunnere krant.
De omvang was juist in de jaren tachtig drastisch toegenomen. Een krant had doorgaans 28 tot 32 pagina's, maar uitschieters tot veertig en zelfs 44 waren niet zeldzaam. Na 1990 werden dergelijke dikke kranten wèl zeldzaam en op zeker moment werden ze helemaal niet meer gemaakt.
Personele consequenties zou de overname niet hebben. De medewerkers van redactie en advertentie-afdeling zouden gewoon na 1 januari in dienst blijven en alleen voor zes medewerkers van de drukkerij, nu vooral belast met werk voor de krant, zou de overname op niet te lange termijn verhuizing naar een andere werkplek betekenen. Zij zouden werk krijgen op het hoofdkantoor van WUMN in Houten.

Wat maar weinigen zich hadden gerealiseerd, was de directe betrokkenheid van het publiek bij de Woerdense Courant, óók als het ging om de vraag wie de uitgever was. Zolang Zuidam eigenaar was, was de Woerdense Courant een plaatselijk product, dat met méér welwillendheid werd beschouwd, dan dezelfde krant die een eigenaar van buiten de stad had. Een technische fout leidde na 1 januari 1995 tot meer gemopper dan voor die datum. Het besluit van de redactie om aan een bepaalde kwestie meer of minder aandacht te besteden, werd, als de betreffende persoon of vereniging dat als negatief ervoer, vrijwel steeds op het conto van de nieuwe eigenaar geschoven. Ten onrechte, want niet alleen had de redactie na de overname geen personele wijzigingen ondergaan, ook bleef de onafhankelijke positie van de redacteuren ten aanzien van de directie onveranderd. Waar de redactie voor 1995 kon beslissen wat wel en niet in de krant

kwam, bleef dat ook na de overname.
De betrokkenheid van de lezer bij zijn krant kwam duidelijk naar voren in de herhaaldelijk gestelde vraag „of er nog veel veranderd was" sinds er een nieuwe eigenaar was.
Ja, als het om de technische productie van de krant ging, maar nee waar het de inhoudelijke kant van de zaak betrof.

Nog twee veranderingen volgden.
De eerste betrof Woerdense Courant TV, de kabelkrant. In het voorjaar van 1997 besloot de directie van Wegener Arcade om alle kabelkranten af te stoten. Dat betekende een gedwongen afscheid van dit met veel inzet opgebouwde medium. Ook voor het trouwe kijkerspubliek, dat na een periode van vallen en opstaan de kabelkrant was gaan zien als een gewaardeerde aanvulling op de Woerdense Courant.
Vanaf 1 juli 1997 kwam de exploitatie van de krant in handen van Nieuws TV, dat Woerden onderbracht bij de vestiging in Zeist. De tweede verandering viel qua tijd ongeveer samen met het verdwijnen van de kabelkrant, maar had daar niets mee te maken. De Woerdense Courant ging verhuizen. Sinds de krant geen formele banden meer had met Drukkerij Zuidam en Zonen, was ook de noodzaak vervallen om in één en hetzelfde gebouw gehuisvest te zijn. Dat bood mogelijkheden om terug te gaan naar het stadscentrum, de plek waar de krant vond dat zij eigenlijk gevestigd moest zijn.
In een vleugel van het voormalige stadhuis aan de Westdam kregen advertentie-afdeling en redactie van de krant een riant onderkomen, dat medio juni in gebruik werd genomen.
Nu kwam het oude idee om de krant een facelift te geven weer naar boven. WUMN-vormgever Geurt Blankers kreeg de opdracht een nieuwe huisstijl voor de krant te ontwerpen. Daarbij was uitgangspunt dat het blad een modernere uitstraling moest krijgen, zonder de lezers door al te radicale veranderingen van zich te vervreemden.

Sinds 1997 is de krant gevestigd in een deel van het oude Woerdense stadhuis.
Foto: G. Blom, Woerden.

Een aantal uitgangspunten werd vooraf geformuleerd. Zo moest het Woerdense gemeentewapen de kop blijven sieren, moest de krant een duidelijker leesbaar lettertype krijgen en moest er meer ruimte komen voor nieuwe ontwikkelingen in de wereld van de geschreven pers, zoals de mogelijkheid om met meer kleur en meer foto's te werken.
In de loop van 1998 kregen die plannen een vastere vorm. De directie gaf het groene licht om aan het nieuwe uiterlijk van de krant te gaan werken, maar maande andermaal tot voorzichtigheid. In één oogopslag moest het voor de lezer duidelijk blijven dat hij de Woerdense Courant in handen had.
Dat betekende een zorgvuldige aanpassing. De kop, sinds 1949 een „open" letter, zou nu gesloten worden, maar met een schaduw, die herinneringen aan de oude contouren moest oproepen. De W en de C bleven, net als voorheen, groter dan de andere letters, maar staken er niet meer een heel stuk onderuit, zoals vanaf het eerste nummer het geval was geweest.
Daarnaast kreeg de inhoudsopgave op de voorpagina een ander jasje. Op de binnenpagina's veranderden de logo's van alle rubrieken. Terwijl geleidelijk meer kleur in de krant zou worden geïntroduceerd. Helemaal nieuw was dat niet, want steeds vaker had op de voorpagina een kleurenfoto gestaan.

In deze zelfde periode werd besloten dat de nieuwe stijl niet de enige verandering zou zijn. Het WUMN-huis-aan-huis-blad „Koerier Woerden" zou uit de markt worden genomen en een vernieuwde Woerdense Courant zou in het opengevallen gat springen. Niet door zelf als huis-aan-huisblad door het leven te gaan, maar door de uitgave van een extra katern, dat althans in de gemeente Woerden bij elk adres zou worden bezorgd.

Precies vijftig jaar nadat het eerste nummer van vier pagina's was verschenen, kregen de abonnees[21] een geheel vernieuwde krant, tien keer zo dik als toen, in de bus.

Noten:

1. C.M. Rijkaart stelt in zijn overzicht van de plaatselijke Woerdense pers 'Rapende stijgen' , dat die naamsverandering in 1882 plaatsvond. Dat moet op zijn minst vier jaar eerder zijn geweest, want de oudstbewaarde nummers van het blad, uit 1878, dragen al de naam Het Weekblad van Woerden. Wel, en dat is mogelijk in 1882 geweest, veranderde de titel later in Het Weekblad, nieuws- en advertentieblad voor Woerden en Omstreken.
2. *Het Weekblad*, 12 oktober 1878 (voorpagina).
3. Toen een weekloon!
4. Wanneer die tweewekelijkse uitgave een feit werd, is niet meer te achterhalen, aangezien van Het Weekblad annex De Drie Provinciën maar een beperkt aantal nummers uit de eerste zestig jaargangen bewaard is gebleven. Vanaf 1925 zijn de leggers wel compleet; ze worden bewaard in het Streekarchief Rijnstreek in Woerden.
5. Zie R. Vos *Niet voor publicatie: de legale Nederlandse pers tijdens de Dutise bezetting* (Amsterdam, 1988) p. 312 e.v.
6. Het bedrijf verhuisde in 1924 naar de Staalstraat.
7. In die telling is de Nieuwe Woerdensche Courant, eigenlijk dus Het Weekblad, niet meegenomen.
8. De naam van het dorp werd in die dagen doorgaans zonder de nu gebruikelijke 'n' aan het einde geschreven.
9. Bodegraven kende 'De Kroniek', uitgegeven door Karssen, Nieuwkoop 'De Omroeper' van drukkerij Middelkoop, Uithoorn 'Ons Weekblad' van Van der Neut en zo waren er meer voorbeelden in de omgeving.
10. Van vrijdag 25 maart 1949, abusievelijk als nummer 4 genummerd.
11. Die het grootste deel van Driebruggen alsmede de buurten Hoog- en Laageind, Ruige Weide en Kortenhoeve omvatte.
12. Maar die werd pas halverwege de jaren vijftig in de kop vermeld.
13. Een van de weinige in het Woerdense gemeentearchief bewaarde nummers van Het Vrije Woord, dat van vrijdag 6 januari 1950, had als openingsartikel een verslagje van het feit dat boekhouder-kassier C. Klink van het notariskantoor Van Nes vijftig jaar bij de zaak was. De Woerdense Courant zou het niet anders hebben gedaan!

14. Hij had zelfs al eerder dan 1 oktober 1949 in dienst kunnen komen. Al in april of mei van dat jaar moest hij eens op het kantoor aan de Jan de Bakkerstraat zijn. Daar raakte hij in gesprek met Go Verburg, die voorstelde dat Slager maar bij de Woerdense Courant moest komen werken. Op Slagers tegenwerping dat Verburg dat toch niet in zijn eentje kon regelen, ging deze even praten met directeur Piet Zuidam. Die was snel over te halen om een tweede redacteur aan te stellen, maar vooralsnog bedankte die voor de eer.
15. Een exacte datum is niet te achterhalen, aangezien de leggers van deze krant verre van compleet bewaard zijn gebleven. De laatste jaargang die wel bewaard is, is die van 1966 en in het laatste nummer daarvan is er niets, dat wijst op een op handen zijnde opheffing van het blad. Zeker is, dat Het Nieuws van Harmelen in 1970 niet meer bestond.
16. Na Stevens' dood nam Slager die correspondentschappen over en voor het laatste blad schrijft hij nog steeds.
17. Wie aan het loket betaalde, kon zich in de eerste jaren vijftien cent incasso per kwartaal besparen op een abonnementsprijs van (in 1949) f 1,25. Van die mogelijkheid werd druk gebruik gemaakt.
18. De krant kwam immers nog steeds op vrijdag uit.
19. Vroman werd over zijn nieuwe functie geinterviewd in de krant van donderdag 14 maart 1985.
20. Die goedkeuring volgde op 13 januari, waarna de overname formeel werd.
21. En omdat het feest was ook de niet-abonnees in Woerden, Kamerik en Zegveld.

Vermoeden van fraude in achttiende-eeuws Montfoort[1]

door Kees Vossestein

Inleiding

Ging het om oplichting? Verwisselde de rijkste man van Montfoort het winnende lot met een van zijn eigen waardeloze papiertjes? Behoorde de prijs eigenlijk toe aan tweeëntachtigjarige Hanna Bijleveld? Toen eind 1787 de honderdduizend van de obligatieloterij in Montfoort viel, ontstond er onzekerheid over de vraag wie de rechthebbende was. Rijkaard Jan Storij had de bejaarde mevrouw Bijleveld verteld dat zij de prijs had gewonnen en dat het goed gebruik was om hem als tussenpersoon te laten delen in haar geluk, maar toen de slechtziende vrouw haar loten ten huize van Storij liet rondgaan, stond het winnende nummer plotseling op een lot van hém.

De ambachtsheer van Willeskop en Blokland, Jan Storij, was geen man van onbesproken gedrag. Behalve zijn politieke intriges kende iedere Montfoorter het verhaal van de kerkhofaarde. Een verhaal dat te denken gaf.

De diefstal van kerkhofaarde was voorgevallen in 1780. Jan Storij had een stuk grond gekocht op de hoek van het Kleine Bospad, naast een tuin die hij al bezat, en had de twee grondstukken bij elkaar laten voegen door de sloot er tussenin te laten dempen.[2] Dat dempen was gebeurd met aarde van het kerkhof, aarde waar de knekels en doodshoofden nog uitstaken. Die grafschennis had grote opschudding veroorzaakt. In de patriottentijd was er een anoniem pamflet over verschenen en in een ander schotschrift was de kwestie opnieuw aangeroerd.[3] Verder had in 1785 een ruziezoekende dronkaard tegenover de schutterswacht in het stadhuis en later voor het woonhuis van het echtpaar Storij in de Havenstraat staan schreeuwen over de schanddaad. De dronkeman was door het Hof van Utrecht veroordeeld en beboet wegens belediging[4], de zaak

van de kerkhofaarde was niet door enige officiële instantie uitgezocht. Niet alleen waren de inwoners van Montfoort geschokt door de oneerbiedige wijze waarop ambachtsheer Storij met de doden omsprong, zij namen hem ook kwalijk dat hij zich de kerkhofaarde kosteloos had toegeëigend. Storij had de grond zonder betaling kunnen wegnemen omdat hij rentmeester was van de memoriegoederen, de onroerende goederen van de gereformeerde kerk.[5] Vermoedelijk was het gebeurde met de kerkhofaarde er de oorzaak van dat de rooms-katholieken van Montfoort in de patriottentijd massaal de kant kozen van maarschalk Herman de Ruever, Storij's politieke tegenstander. Wie genoeg geld had voor een begrafenis onder de kerkvloer liet zich in Montfoort in de Sint-Janskerk begraven, het kerkhof was de plaats voor de minder vermogenden. Minder vermogend waren in Montfoort vooral de rooms-katholieken.

Patriot

Ook Jan Storij's politieke gedrag in de patriottentijd, het tijdperk kort voor het voorval met de loterijbriefjes, kon geen genade vinden in de ogen van de meeste Montfoorters. Vanaf 1783 had Storij de landelijke onrust die was ontstaan na het uitbreken van de Vierde Engelse Oorlog gebruikt om zijn eigen zeggenschap te vergroten. Door zich patriots voor te doen had hij een voorsprong kunnen nemen op zijn drie mede-aristocraten in Montfoort, zijn eeuwige concurrenten om de macht. Eerst was met steun van Jan Storij een succesvolle volksbeweging op touw gezet tegen burgemeester en bierbrouwer Jan Hendrik van Dam. Daarna had Storij zijn pijlen gericht op maarschalk en schout Herman de Ruever. Tegelijk had hij geprobeerd om macht af te knabbelen van zijn medepatriot Joan Frederik Gobius Hzn. Dat het gereformeerde Montfoortse stadsbestuur zich onder zijn bewind volkomen had vervreemd van de rooms-katholieke bevolkingsmeerderheid, daaraan had Storij maling gehad. In zijn streven naar de alleenheerschappij had hij de radicalisering van de Montfoortse patriotten uit de middenstand tot het laatste toe gesteund en aangemoedigd.

De spanning in Montfoort was groot geweest gedurende de periode van 1783 tot 1787. Een gereformeerde kerkdienst was opgeschrikt door het ingooien van ramen. Er had een angstaanjagende demonstratie plaatsgevonden. Iemand was neergeslagen met een knuppel. Er waren processen gevoerd, dreigementen geuit en scheldpartijen voorgevallen. Van 1784 tot augustus 1787 hadden vrijwel alle rooms-katholieke mannen geweigerd om deel te nemen aan de door patriotten gedomineerde schutterij. Met hun weigering hadden zij trouw betoond aan maarschalk en schout Herman de Ruever, die behalve hoofd van de stedelijke en regionale politie ook de hoogste functionaris was van de schutterij. Volgens de patriotten had De Ruever zich de positie van schutterskolonel eigenmachtig aangemeten en onder leiding van Jan Storij was De Ruever zijn burgemeesterschap ontnomen en was hij geschorst uit het bestuur. Pas toen Storij en de zijnen Hollandse militairen naar Montfoort hadden gehaald, was het gelukt het roomskatholieke verzet te breken en de weigeraars te dwingen mee te doen aan de schutterij.

Veel plezier hadden de patriotten overigens niet van hun overwinning gehad, want juist toen het zover was, schoot het Pruisische leger stadhouder Willem V te hulp en zakte het kaartenhuis van de patriotten in elkaar. Inmiddels waren de rollen omgedraaid. Maarschalk Herman de Ruever en bierbrouwer-in-ruste Jan Hendrik van Dam zaten sinds drie maanden weer op het regeringskussen, Jan Storij was afgezet. Hij en Joan Frederik Gobius Hzn moesten zich begin volgend jaar voor hun patriotse daden verantwoorden voor het provinciale Hof.

Het onderzoek[6]

In deze situatie, een paar maanden na de gedwongen machtswisseling, doet zich de zaak van de loterijbriefjes voor. Herman de Ruever, nu weer president-burgemeester, rapporteert de 'mogelijke frauduleuze handelingen' aan het Hof van Utrecht. Hij doet dat in zijn rol van maarschalk, dat wil zeggen als openbaar aanklager en hoofd van de politie over het kwartier van Montfoort.

Van sommige personen uit de achttiende eeuw is nog iets te zien in Montfoort. Toen de sluis tegenover de IJsselpoort in 1770 werd gerenoveerd, lieten Montfoorts belangrijkste stadsbestuurders hun namen beitelen in een gedenksteen. Nog altijd valt bij strijklicht te lezen dat H. de Ruever, J. Storij, H.A. Gobius (de vader van de patriot Gobius) en J. van Dam de directie voerden. Foto: Streekarchief Rijnstreek.

De Ruever is naast maarschalk schout van de stad, maar die functie heeft betrekking op de minder zware delicten, op overtredingen die kunnen worden afgedaan door de schepenbank. De Ruever meldt het Hof dat de handelingen het hoogste winnende lot betreffen in de obligatieloterij van de Raad van Staten. Of het werkelijk om een nationale loterij ging is overigens niet zeker, want alle getuigen in deze zaak spreken van de Hollandse Obligatieloterij.
Obligaties waren een aantrekkelijke vorm van beleggen in de achttiende eeuw. Om de intekening op deze overheidsleningen te bevorderen, werden aan de uitgifte verblindende prijzen verbonden. De hoofdprijs van de obligatieloterij waar het in dit geval om ging, honderdduizend gulden, vertegenwoordigt omgerekend naar vandaag een waarde van enkele miljoenen. Er zijn mensen die een moord plegen voor zo'n bedrag.
Hoewel Herman de Ruever als maarschalk over het kwartier van Montfoort persoonlijk verantwoordelijk is voor de handhaving van de wet in het zuidwestelijke deel van de provincie, voert hij het onderzoek naar de zaak van de loterijbriefjes niet zelf uit. Hij laat dat over aan gerechtssecretaris Quirinus Havick. Deze op zijn beurt neemt H. van Dam, de oudste zoon van de kort tevoren in zijn ambt herstelde tweede burgemeester in de arm voor het opschrijven van zijn bevindingen. Waarom Herman de Ruever het onderzoek niet zelf uitvoert, laat zich raden. Onder leiding van Jan Storij was De Ruever het burgemeesterschap ontnomen en was hij geschorst uit het bestuur. Bovendien had Jan Storij geprobeerd hem als schout vervangen te krijgen. De Ruever wil waarschijnlijk niet het verwijt horen dat hij uit is op persoonlijke wraak. Mogelijk wordt hij ook werkelijk verblind door woede, iedere keer als hij de naam Storij hoort. Stads- en gerechtssecretaris Quirinus Havick, aan wie De Ruever het werk overlaat, is evenmin vrij van vooroordelen als het gaat om de patriotten, maar hij neemt de taak toch op zich. Havick werd door toedoen van Storij en de zijnen uit zijn stedelijke ambten geschorst en in zijn plaats was in afwachting van zijn ontslag een patriotse klerk benoemd. Maar Havick, die pas een paar

weken tevoren door de stadhouder is beloond met een plaats in de vroedschap, moet zich nog waarmaken. Volgens Havicks onderzoek speelden zich op de dag voor kerstmis 1787 de volgende gebeurtenissen af.

's Morgens

In de loop van de ochtend van 24 december 1788 ontvangt Jan Storij een brief uit Amsterdam waarin Gerard Bentinck, directeur van de loterijen te Utrecht, bericht dat op lotnummer 2320 de hoofdprijs is gevallen.[7] In aanwezigheid van de bij Storij op bezoek zijnde Engelbert Noteboom en Cornelis Schordijk overhandigt een dienstmeid hem het bericht. Als hij de brief gelezen heeft, vraagt Storij of zijn bezoekers kunnen zwijgen en vervolgens maakt hij hen deelgenoot van het nieuws. Storij weet niet zeker wie het bewuste nummer bezit, zegt hij, maar hij denkt dat het Hanna Bijleveld is. Vervolgens gaat hij de kamer uit, kennelijk om het nieuws aan zijn vrouw en huisgenoten te vertellen, want even later valt mevrouw Menso, de echtgenote van luitenant Menso, de kamer binnen met de woorden: "Wat hoor ik? Heeft Hanna Bijleveld de 100.000 getrokken?" Sinds de machtswisseling zijn er militairen in Montfoort gehuisvest en luitenant Menso en zijn vrouw liggen bij de Storij's ingekwartierd. Er wordt koffie gedronken en na de koffie verlaat Storij zijn huis via de achterdeur om Hanna Bijleveld te gaan feliciteren.
Tot zover wat bezoeker Cornelis Schordijk van het geval afweet. Om behalve Schordijk ook Engelbert Noteboom te ondervragen, lijkt gerechtssecretaris Quirinus Havick niet zinvol, aangezien "dien heer gewoon is te draaijen, en alles zal doen om de Heer Storij te sauveeren." Lijnbaaneigenaar Engelbert Noteboom was door toedoen van Storij een tijdje burgemeester geweest. Ook al is Noteboom nu afgezet en heeft Havick een vroedschapsplaats gekregen, de gerechtssecretaris is nog niet in staat de lijnbaanhouder neutraal te bejegenen.
Wie Havick wel ondervraagt, is Hanna Bijleveld. Volgens de bejaarde vrouw komt Jan Storij op de bewuste maandagochtend voor Kerstmis naar haar toe, zeggend: "Wel Hanna gij komt na mij niet eens omzien, nu kom ik eens na uw zien." Mevrouw Bijleveld denkt dat Storij de ongelden komt innen die zij nog moet betalen, een belasting op bezittingen in de heerlijkheden Willeskop en Blokland, maar Storij feliciteert haar en zegt dat zij, nu zij de honderdduizend heeft getrokken, hem voor de moeite duizend gulden moet geven en ook dient te zorgen voor een cadeau voor loterijdirecteur Bentinck, want dat is het gebruik volgens Storij. Storij dringt een paar keer op de duizend gulden en dat cadeau aan. De zuster van Hanna Bijleveld komt erbij en zegt: "Dat zal wel schikken."

's Middags

Rond één uur 's middags - nog altijd volgens wat gerechtssecretaris Havick te weten komt van mevrouw Bijleveld - gaat de jongste meid van de familie Storij, Maria Wiltschut, naar Hanna Bijleveld om te vragen of zij later in de middag bij Storij kan langskomen. Haar broodheer heeft om drie uur het minste belet. Hanna maakt bezwaar, zij is tweeëntachtig en als het niet echt noodzakelijk was, begeeft zij zich niet naar buiten. De dienstmeid vindt die tegenwerping gek en zegt zoiets als: "Mij dunkt als ik de *f*100.000 getrokken hadde, ik zoude wel hard lopen." Na die woorden stemt Hanna Bijleveld alsnog toe. De meid van Storij gaat weg, maar komt kort erop terug met de vraag of Hanna bij nader inzien niet onmiddellijk kan meekomen. Aan dat verzoek geeft de oude vrouw gevolg. Zij wordt in huize Storij vriendelijk ontvangen door meneer en mevrouw en door mevrouw Menso en de twee meiden en als zij zit overhandigt zij haar loten. Aan wie weet ze achteraf niet meer. Hoe het zij, meneer Storij loopt een paar keer het vertrek op en neer met haar loten, "hebbende als toen ook alle zijne Loten aldaar bij de hand", aldus het relaas van Hanna Bijleveld. Storij zegt vervolgens iets tegen zijn echtgenote - wat dat verstaat Hanna Bijleveld niet, want behalve slechtziend is zij doof - en prompt slaat mevrouw Storij "quasi aan het kijven" met haar man: "Je bent altoos zoo driftig, zoo is je vader en je moeder ook geweest, en daar hebje het nu al &c. dat al verder de Heer Storij tegens Hanna

Bijleveld in substantie heeft gezegd, Ja Hanna ik heb abuijs gezien, ik meende dat het op uw nommer was, maar 't is op 't mijne, en haar twee nommers heeft te rug gegeven."

Hanna Bijleveld is door deze onverwachte verandering zo van haar stuk gebracht, dat zij geen woord meer uitbrengt. Vervolgens laat Storij weduwe Schrevelius en de vrouw van Arie Agtersloot halen, twee vrouwen voor wie hij ook loten heeft gekocht, en als beiden zijn gearriveerd, vertelt hij hen het verhaal van zijn vergissing. Mevrouw Agtersloot, een nicht van Hanna Bijleveld, ziet de loten van Storij samen met de andere op tafel liggen en vertrouwt het zaakje niet. "Niettegenstaande zij altoos een zeer groot vriendin van den Heer en Mevrouw Storij geweest zijnde, bevroedende dat hier bedrog plaatshad." Mevrouw Agtersloot staat op en zegt: "Kom Hanna wij zullen na Huijs gaan." Hoezeer meneer en mevrouw Storij er ook op aandringen nog even langer te blijven, mevrouw Agtersloot brengt Hanna Bijleveld naar huis.
Als zijn eigen commentaar voegt Havick toe dat hij het onwaarschijnlijk vindt dat Storij zich aanvankelijk vergiste met de nummers. Eerder heeft Storij namelijk tegenover Hanna Bijleveld een verhaal opgehangen over de grote moeite die het hem kostte om nog loten voor haar te pakken te krijgen. Verder noteert Havick dat Gerard Bentinck, de directeur van de Utrechtse loterijen, die kort na de kerstdagen Montfoort bezoekt, de indruk van Storij heeft dat deze iets verbergt. Bentinck confronteerde Storij met het vermoeden van bedrog en Storij wist zich niet goed uit die confrontatie te redden.

Onder ede
Tot hier toe het verslag van Havick. Om meer helderheid te krijgen, liet het Hof van Utrecht in de tweede helft van januari 1788 getuigen horen. Onder ede verklaarden Hanna Bijleveld (82) en Lena Bijleveld (80) ongeveer hetzelfde als wat Quirinus Havick al optekende uit hun monden. Alleen was Hanna nu een stuk minder stellig over de vraag of Storij bij hem thuis haar loten had vastgehouden. Daar durfde de oude vrouw geen eed op te zweren, want haar gezichtsvermogen was slecht. Veel meer dan dat zij ten huize van Storij haar loten uit handen gaf, kon zij niet zeggen.
Wie eveneens werden opgeroepen om te getuigen, waren de twee inwonende dienstmeiden van het echtpaar Storij. De oudste, de veertigjarige Johanna van Geerestein, wist het meeste te vertellen. Zij had zelf een belang in de loterij, want ook zij had een lot gekocht van haar spaargeld. Johanna van Geerestein zei dat zij de dag voor kerstmis bezig was mevrouw aan te kleden toen deze haar vertelde dat mijnheer Storij een brief uit Amsterdam had ontvangen, een brief van negen stuivers. Even later in de keuken had Storij tegen haar, Johanna van Geerestein, gezegd: "Hanna, wie weet of gij het hoogste lot niet getrokken hebt." Johanna had gevraagd op welk nummer de prijs dan wel was gevallen en toen Storij zei: twintig, had zij opgemerkt: "dan ben ik daar ver vandaan, want ik heb No 1." "Zou het dan ook Hanna Bijleveld zijn?" had Storij geopperd. Hij had de meid opgedragen om uit het comptoir, het kantoortje, het lijstje te gaan halen waarop hij de nummers en de namen had genoteerd. Later, toen Storij bij Hanna Bijleveld was geweest, had hij volgens de dienstmeid geklaagd: "Ze zijn er niet eens blij meê." Verder vertelde de meid dat mevrouw Storij haar man na het middageten had aangemaand om Hanna Bijleveld te laten komen met haar briefjes. Toen Hanna Bijleveld was gehaald, had de oudste meid - in de kamer aanwezig om een stoof te plaatsen of zo - nog het een en ander opgevangen en gezien. Zij was er onder andere getuige van geweest dat Hanna Bijleveld de loten uit haar schort pakte en mevrouw Menso de briefjes opende en zei: "Mensch gij zijt mis gij hebt zes en zeven." En een tijdje later, toen weduwe Schrivelius en mevrouw Agtersloot gehaald waren, had de dienstbode mevrouw Storij tegen haar man horen zeggen: "Hoe kuntge zo gek zijn dat gij uw eigen looten niet voorden dag gaat haalen." Aan haar, de dienstmeid, was gevraagd om met mijnheer naar boven gegaan, want zij was degene die de sleutels bewaarde. Zo was zij er ook

getuige van geweest dat Storij uit een kistje in de boekenkamer zijn eigen loterijbriefjes pakte. Terug in de eetkamer had Storij de briefjes geopend en gezegd: "Nou zou men zeggen, hoe kan je zo gek wezen, nu ben ik het zelf" of woorden van die strekking. En tegen haar, de dienstbode sprekend had hij er aan toegevoegd: "Hanna dat zijn die loten daar gij het geld voor gekregen hebt bij Mijn Heer Bentink." Johanna herinnerde zich inderdaad een keer met Storij naar Bentinck te zijn geweest met geld voor drie loten. Later was Storij nog een keer naar Utrecht gegaan, zonder haar, om nog twee loten te kopen. Voor zover Johanna van Geerestein zich herinnerde had Hanna Bijleveld twee loten gekregen uit de serie tot 2316.
De tweede dienstmeid, Maria Wiltschut, ergens in de dertig jaren oud, verklaarde te hebben gezien hoe Hanna Bijleveld in de eetkamer van Storij de loten op haar schoot had met een draadje erom. Omdat het Hanna moeite kostte het draadje los te peuteren, had mevrouw Menso, die naast haar zat, haar geholpen. Mevrouw Menso zou, zodra zij de loterijbriefjes opengevouwen had, hebben gezegd: "Vrouw, je bent het niet, je bent zes en zeven." Mevrouw Menso had de briefjes aan mevrouw Storij laten zien en had de loten vervolgens direct aan Hanna Bijleveld teruggegeven, zei Maria Wiltschut. De oude vrouw had ze terug in haar boezelaar gelegd, met de draad er weer omheen. Maria was er zeker van dat haar broodheer de papiertjes niet in zijn handen had gehad. "Staande mijn Hr. Storij met de handen op de rug, bij het vuur tegen over Hanna Bijleveld, zonder zelf na de loten te zien."
Daarna had mevrouw Storij tegen haar man gezegd: "Hoe kuntge zo gek wezen, gaat naar uw eigen loten zien." Ook Maria meldde dat haar collega de sleutels van het koffertje bewaarde waarin de loten van Storij zaten en dat Storij zijn briefjes pas in de eetkamer openmaakte.
Deze getuigenissen onder ede ontkrachten de boze vermoedens uit het verslag van Havick ten dele. Maar als men de afhankelijke positie van de dienstmeiden in overweging neemt, blijft een zware verdenking bestaan. Als er bedrog in het spel was, dan vond dit plaats met medeplichtig-

Het huis aan de Hoogstraat waar in de tweede helft van de achttiende eeuw maarschalk Herman de Ruever woonde. Erachter strekte zich een tuin uit tot de (toen nog niet bebouwde) Lange Kerkstraat. Op de hoek van de IJssel en de stadsgracht bezat De Ruever een tweede lusthof. Foto: Streekarchief Rijnstreek.

heid van mevrouw Menso. De getuigenis van de directeur van de Utrechtse loterijen, Gerard Bentinck, versterkt het wantrouwen in deze richting. Gerard Bentinck was een Utrechtse patriot die de voorafgaande jaren was opgevallen als een van de secretarissen van de samenwerkende stedelijke schutterijen in zijn woonplaats. Hij had onder andere op het grote podium gezeten op de Neude toen daar op 28 augustus 1786 vijftien gekozen leden van de vroedschap werden beëdigd.[8] Toch zag men Bentinck in Utrecht niet als een leider van de beweging. Anders dan anderen had Bentinck het niet nodig geoordeeld om naar het buitenland te vluchten en tegen hem zou in 1788 geen levenslange verbanning en verbeurdverklaring van alle bezit worden uitgesproken.
De tweeënvijftigjarige Bentinck verklaarde dat hij op 28 december eerst bij Quirinus Havick was geweest, die in zijn rol van notaris wel eens voor hem optrad als plaatselijke kassier, en dat hij van Havick het verhaal over Hanna Bijleveld had gehoord. Vervolgens was hij naar Storij gelopen. Onder de maaltijd had deze hem verteld dat er " een wonderlijke historie met die loten was voorgevallen; want dat hij aan den Lieutenant Menzo en deszelfs huisvrouw beloofd had, bij aldien hij op een van de rijke loten de hoogste trok, hij alsdan aan dezelve tienduizend gl. daarvan zou geven: waarop ik get. tegen Mevr. Menzo, die aan tafel zat, zeide: ik feliciteer u, is uw man niet blij - waarop zij mij zeide dat haar man er nog niets van wist, omdat zij niet wist waar zij hem beschrijven moest."

Bentinck had bij zijn eerste bezoek aan Storij niets gezegd over de klacht van Hanna Bijleveld, maar het geval zat hem niet lekker.
"Dat ik vervolgens weder ben gegaan naar het huis van Storij en aan dezelve Storij in presentie van deszelfs huisvrouw en Mevr. Menso gezegd heb; er is hier een ijsselijke pot te vuur, dat is een gekke historie met dat lot tusschen u en Hanna Bijleveld. Dat Storie daarop tegen mij get. zeide: dat het niet waar was dat hij de loten van Hanna Bijleveld zoude verruild hebben. - vragende aan mevrouw Menzo, of zij niet konde verklaren dat hij Storij, de loten van Hanna Bijleveld niet in zijn handen had gehad: waarop Mevr. Menso zeide zulks onder eede te kunnen verklaren, en dat zij Mevr. Menso zelve die loten had in handen gehad."

Het briefje waarop Storij de nummers en namen had genoteerd en waardoor hij aanvankelijk in de war was gebracht, kon Storij niet aan Bentinck tonen. Dat was hij kwijtgeraakt. Verloren of mogelijk bij Hanna Bijleveld laten liggen, zei Storij.
Johanna Cornelia de Graaf, de echtgenote van Johannes Henricus Menso, luitenant van het regiment van kolonel Van Dam, zevenentwintig jaar oud en tijdelijk inwonend bij de Storij's, verklaarde onder ede dat de belofte van Storij om haar man een tiende deel van de prijs te schenken indien hij de hoofdprijs won, dateerde van lang voor de trekking.

Bij de notaris
Jan Storij was kennelijk niet gerust op de uitkomst van het gerechtelijke onderzoek, want hij vroeg aan enkele personen om bij de bekende Utrechtse notaris Nicolaas Wilhelmus Buddingh een getuigenverklaring te willen vastleggen die hem wellicht kon ontlasten. Waarschijnlijk kwam Buddingh voor het optekenen van de verklaringen naar Montfoort, want dat deed hij ook wel als Jan Storij financiële aangelegenheden had af te wikkelen. Op 8 januari, nog voor het Hof van Utrecht toekwam aan het onder ede horen van getuigen, verklaarden Engelbert Noteboom en Margaretha Schoemaker, weduwe van Cornelis Schrevelius, tegenover Buddingh wat zij van het geval afwisten.
Noteboom liet opschrijven dat hij het briefje had gezien op grond waarvan Storij aanvankelijk dacht dat Hanna Bijleveld het winnende lot bezat. Maar Noteboom repte niet over de inhoud van dat briefje. Mevrouw Storij zou haar man reeds in zijn aanwezigheid een keer hebben aan-

gespoord de werkelijke loterijbriefjes te raadplegen en zijn eigen briefjes te voorschijn te halen. Weduwe Schrevelius liet noteren dat mevrouw Agtersloot en Hanna Bijleveld die middag bij Storij waren weggegaan zonder enige blijk van ontevredenheid.
Ook Laurens van Harmelen, een Montfoortse middenstander die bij de jongste machtswisseling als vroedschap van Montfoort hadden mogen aanblijven, liet zich door Jan Storij overhalen om een verklaring af te leggen bij notaris Buddingh. Van Harmelen meldde op een zomeravond samen met Jan Storij het geld van zestien loten, te weten achtduizend gulden, bij notaris Havick te zijn wezen afdragen. Volgens Van Harmelen had Storij gezegd de loten te hebben gekocht voor weduwe Schrivelius, Hanna Bijleveld en mevrouw Agtersloot. Van Harmelen had gezien dat het ging om de lotnummers 2301 tot en met 2316.

Klassenjustitie
Wie meent dat het Hof van Utrecht nu moest besluiten tot een gedegen vervolgonderzoek, heeft het mis. Het Hof liet het hierbij. Jan Storij en zijn vrouw Maria Foreest werden niet persoonlijk aan de tand gevoeld. Er volgde geen poging om Johannes Henricus Menso op te vangen vooraleer hij gelegenheid had om met zijn vrouw te spreken. De zaak werd eenvoudig geseponeerd, om het in hedendaagse termen te zeggen.

Een grafsteen met wapenschild in het koor van de hervormde kerk van Montfoort herinnert aan Jan Storij en zijn vrouw Maria Foreest. Foto: Pim Mul, Gouda.

Uit deze gang van zaken blijkt hoe partijdig de rechtspraak in de achttiende eeuw vaak was. Jan Storij en zijn vrouw behoorden tot de provinciale bovenklasse, Hanna Bijleveld tot de lage Montfoortse middenstand. De hoogste stand, waartoe de rechters van het Hof van Utrecht behoorden, had er geen behoefte aan het blazoen van iemand uit de eigen maatschappelijke klasse en daarmee die hele klasse bezoedeld te zien. De Foreesten, het geslacht van Storij's vrouw, via wie de uit Maasbommel afkomstige Jan Storij de titel ambachtsheer van Willeskop en Blokland had gekregen, maakten samen met een paar andere families al gedurende een eeuw de dienst uit in Montfoort. Een veroordeling wegens diefstal paste niet in die traditie. Hanna Bijleveld en haar zuster waren hoogbejaarde rooms-katholieke winkelierstertjes in katoen, Hanna te kippig en te doof om de gebeurtenissen romdom haar behoorlijk te kunnen volgen.
Voor de hedendaagse lezer van de getuigenverklaringen is deze gang van zaken onbevredigend. De mogelijkheid van bedrog was levensgroot en het spoorloos verdwijnen van het kladlijstje laadt een ernstige verdenking op de ambachtsheer en zijn vrouw. Over de Menso's, de mogelijke medeplichtigen, is niet veel bekend. Volgens een beschrijving van Utrechtenaar Van der Muelen was Johannes Henricus Menso de officier die in mei 1787, toen de prinsgezinde Staten een poging ondernamen om de patriotse stad Utrecht af te snijden van versterking uit Holland, tijdens het gevecht aan de Vaart bij Vreeswijk al bij het eerste kanonschot een greppel in dook, daarmee het sein gevend voor het gehele prinselijke leger om het hazenpad te kiezen.[9]
Maria Foreest, de vrouw van Jan Storij, had minder dan een jaar plezier van het loterijgeld dat haar man moest worden uitgekeerd. Zij was twintig jaar ouder dan haar echtgenoot, zij overleed op 11 december 1788. Jan was fortuinlijker. Hij trouwde in 1792 op zevenenzestigjarige leeftijd met de negentienjarige Anna Brigitta van Nes, dochter uit een vooraanstaande Utrechtse familie. Ook in politiek opzicht ging het Jan Storij na verloop van tijd weer voor de wind. Na de machtswisseling van 1795 kon hij opnieuw toetreden tot de stadsregering. Jan Storij overleed in 1810, vierentachtig jaar oud, zijn tweede vrouw achterlatend met drie kinderen.

Noten:

1. Dit artikel bevat een nadere uitwerking van een gebeurtenis, die kort staat verschenen in *Verwisselde loterijbriefjes: Montfoort 1783-1803* (Hilversum, 1999). In de onderstaande noten worden alleen de bronnen genoemd, die rechtstreeks verband houden met de fraudezaak. De gegevens over de patriottenbeweging, die in het artikel worden aangeroerd, zijn hier niet verantwoord. De bronnen daarvan zijn in het boek te vinden.
2. Gemeentearchief Montfoort, nutulen vroedschap 5 juni 1780.
3. Het in 1784 verschenen pamflet Waare Confessie van eenige burgeren en inwoonderen der stad Montfoort weegens den geest van muit en twist binnen derzelver stad en het behoedmiddel daar tegen verwijst voor de zaak met de kerkhofaarde naar het pamflet met de titel Aan myne Meedeburgeren der Stad Montfoort. Ter Overweging..... Van het eerstgenoemde pamflet is een exemplaar aanwezig in het gemeentearchief van Montfoort. Het tweede is nergens te vinden.
4. Rijksarchief Utrecht, Hof van Utrecht, criminele informatiën, inv.nr. 92, datum 29 augustus 1785.
5. Storij vervulde die functie vanaf de jaren zestig tot 1790.
6. Alle informatie over het geval van de vermeende verwisseling van loterijbriefjes is afkomstig uit het Rijksarchief Utrecht, Hof van Utrecht, criminele informatiën, inv.nr. 92, datum 17 januari 1788.
7. In Verwisselde loterijbriefjes schreef ik dat Bentinck het bericht persoonlijk kwam brengen. Dat is onjuist. De loterijdirecteur bezocht Montfoort enkele dagen later.
8. Frans Gijzenhout, 'De Utrechtse patriottenbeweging en de kunst' in: *Jaarboek Oud-Utrecht 1987* (Utrecht, 1987), p. 98-99.
9. Gemeentearchief Utrecht, familiearchief Van der Muelen, inv.nr. 224, datum 17 augustus 1787. Het feit wordt ook vermeld in: W.J. Angenent 'Het gevecht bij Vreeswijk, 9 mei 1787' in: *Jaarboek Oud-Utrecht 1987* (Utrecht, 1987), p. 177.